

Inleijdinghe tot het ontwerp van een Batavische Arcadia

Johan van Heemskerck

bron

Johan van Heemskerck, *Inleijdinghe tot het ontwerp van een Batavische Arcadia*. Gerrit Jansen en Nicolaes van Ravensteyn, Amsterdam 1637

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/heem001inle01_01/colofon.php

© 2013 dbnl

Aende Hollandtsche Jonckheyd.

GVnstighe Lants-ghenooten, hier hebt ghy het beloofde ontwerp van een Batavische Arcadia; waer ick gemeent hadde by in te vlyen een verhael van onser Voorvaderen Oorlogh tegens de Romeynen, en van den onsen tegens de Spanjaerden: beyde met ongeloofelijcke manheyd gevoert tot hanthavinge vande Vaderlandsche vryheyd: het onverbroocken vervolgh waer van, ick met eenen dacht te brenghen tot op onse Eeuwe. Maer vindende dat het werck onder de hand wies, en grooter wierd dan het begrijp van eenen dach (daer ick niet buyten wilde gaen) ghevoechelijck konde vervatten, soo heb ick sulcks voor dees tijt nae gelaeten. Ondertusschen sult ghy kunnen sien aen een druppel waeters, hoe 't met een gantsche water-vloed in desen gheleggen is. En andere, die meer lust, en beter bequaemheydt tot sulcken slach van schry-

ven hebben, sullen dit van een Dagh tot een Weeck, van een Weeck tot een Maend, van een Maend tot een Iaer, en verder, kunnen uyt-recken: en daer in op't aerdighste weten te pas te brengen alderhande gedenckwaerdighe geschiedenissen, soo van dese als vande voorleden Eeuwen, daer ons Land, niet min als andere Landen, een vruchtbare voortteelster van gheweest is. En soo sult ghy eyndelijk, onder 't soet van Minne-praetjes, al spelende komen tot kennisse van uwe Vaderlandsche gelegentheden: daer niemand een Vreemdeling in behoort te zijn. Neemt middeler wijl, tot datter yet deftigers voor den dagh komt, dese myne goede wille in 't goede, en vaert wel.

Veniam pro laude.

Inleydinghe *Tot het ontwerp van een Batavische Arcadia.*
Zijnde eenen daghs dagh-werck, voor-ghevallen op een Catwijcks
Speel-reysje.

NOCH naeuwelijcx en had de Roosen-verwighe Morgenstondt, in 't midden vande Somer, te voorschijn gebracht het eerste kriecken vanden nieuwgheboren dag; als de hopeloose *Reynhert* (die beanght met bedriegelijke droomen, en bedoven in onvruchtbare ghepeynsen, sijn meeste onrust vondt in 't midden vande alghemeene rust) steegh vande logghe veeren, en komende met een ver-

haeste tret onder de groene Linden van't overschaduwde *Voorhout*, wierp een erbermelijk oog na de geslote vensters vande noyt-gheuoegh-ghepresene *Rosemond*; het oogh wierd strakx ghevolgt van een sucht, en de sucht van dese woorden. Helaes! minnelijcke, doch minneloose schoonheydt, indien 't waer is dat meest alles aert nae de plaetse daer het is geteelt, hoe komt dan dat de soetigheydt van dit oversoete *Voorhout* u onverbiddelijk ghemoedt te mywaerts noyt heeft kunnen versoeten? hoe kan't wesen dat die vriendelijcke ooghjes (machtigh om door de stralen van een gunstigh lonckje de vervrosenste ziel te doen branden) souden sijn de qualijck-voeghende baeckens van een onbeweeghelijk hert? u schoonheydt, soo on-mydelijk in liefde te ver-

wecken: u verstant, so vernuftigh in die te beleyden: en u wel-gemaect lichaem, soo bequaem om die te beloonen: hooren u die niet sonder spreekken als in 't oor te luysteren, dat gelijk ghy inde natuur ghehouden zijt, van dat sy u heeft laten worden 't kint van een moeder, ghy haer ook also weder schuldigh zijt te worden moeder van een kint? u lieve lipjes, u sachte handtjes, u soete ooghjes, en watter noch meer minnelijckx aen u bevonden wert, sijn aengenaemheytjes, waer van het aengenaem voor u sonder genut is, so ghy die een ander niet laet ghenieten. En mach yemant verhoppen, 't gheen niemandt soude kunnen verdienen; ach! *Rosemond*, onvergelykelijke *Rosemond*, wie is daer nader toe dan die syn hoogste heerschappye stelt in u slaef te moghen we-

sen? wiens ziele is daerse lieft, en niet daerse leeft. En die hem selven alleen daerom wel-wil, op dat hy u soude mogen wel-willen. Ist mogelijk, schoone, datmen met dienst ondanck by u behaelt? dat wel-willen weer-wil in u voortbrenght? en dat mijne liefde is moeder van uwen haet? Ist mogelijk dat al mijn lyden u niet en kan bewegen tot het minste medelyden? Ist mogelijk? en hier mede was 't den armen Herder on-moghelijk een enckel woordt meer uyt te brenghen: soo bedwelmt maeckte hem het overdencken van haere uytneement heyt en van sijne onwaerdigheydt: die hy, weghgaende, scheen inde menigte van duysent laeuwe traentjes te willen afwassen, en komende door de recht-gestreckte Ypen-beplantinge tot in 't dickste van't dicht ge-

tackte Bosch, soo dacht hem dat de ghevoelenloose boomen meer gevoelen van zijn ellende hadden, dan de wrede dieder oorsaeck van was. Want elck blaetje bynaest met een traentje van versch-ghevallen dauw besprenkelt zijnde, scheen zijn weenen te willen beweenen. En het medogende windetje, dat al ruyschende door de groente heen sweefde, scheen zijn suchten met so vele tegen-suchjes te vergheselschappen. waer over een danckbaer oog gebogen hebbende op de vermaekelijckheydt van die lustighe plaets: soo quam hy allenkxkens sacken uyt de hooge Eycken na den hoeck daer *Vrouw Iacoba van Beyeren*, onder de koele schaduwe van 't aenghenaeme Boecken-loof, wel eer haer *Vorstelijcke maeltijdt* plach te houden, alwaer op een der witte schor-

sen, van die effene boomen, (die nu noch nae haeren naem *Vrouw Jacobaes prieel* genoemd werden) hy dese veersjes sneed.

*Behoud, o dunne gladde schil,
Dit teycken van mijn goede wil,
Op hoop of Rosemond mocht lesen,
Wanneer sy hier sal komen in,
Hoe dat haer Reynherts ziel, en sin,
Betoverd is door haer soet wesen.*

Dit en was so haest niet ghedaen, of sijn handt begon te beven, en syn voet te aerselen, gelijk als of hy gevreesd hadde dat de bloempjes hem soudē bestraffen, en de blaetjes hem soudē bekijken, over de vermetelheydt van sijn roekeloos oogh, dat ghemeent hadde *Rosemond* te konnen sien sonder op haer te verlieven, en op haer verliefd te konnen zijn sonder ellendigh te worden. Dies vliedende de plaets die bewust was van sijn misdaedt,

soo kruyste hy de tegen-over-gelegen hoogte, en zijnde gaen sitten op een groen bewassen heuveltje, haelde voor den dag een kleyn' en handighe *Petrarca*, die noyt sints het begin van sijn ongheluckighe liefde uyt sijn sack verhuyst was geweest. Soo grooten kracht had de gelijkheydt van die stoffe op de gelijkheydt van sijn lijden. hy vindende sijn sinnelijckheydt soo uytghedruckt in die diepsinnighe gedichten, dat hy hem schier liet voorstaen, dat dese geestige Rymer, in sijn veelvuldighe Minneveersen, de pen voor hem gevoert en eens anders liefde met sijn soete invallen uytgebeelt hadde. (een gemeen gebreck van een overheftige genegenheydt, die haer selven veeltijds gewendt is toe te passen 't gheen haer minst toekomt) en overweldicht door de naedruck

van die doordringende ghedachten, wel *Reynhert!* riep hy uyt, soudet u verdrieten, de schoone *Rosemond*, twintigh Iaer in haer leven, en thien Iaer nae haer dood te beminnen, ghelijck *Petrarca* sijn lieve *Laura* dede, als ghy verseeckert waert dat u min geen onmin soude veroorsaecken? Neen, neen, (vervolghde hy al suchtende daer op) die tyd is eyndelijck, en mijn liefde is oneyndelijck; dat is op voorwaerde, en ick min haer sonder voorwaerde; waer over, sy maeck het met my soose wil, sy kan 't niet soo maecken, dat ick haer niet altijd, en eeuwighlijck, oock onbemindt, soude beminnen.

Hy wilde voortgaen met dit gespreck, maer het gerammel van een aenkomende wagen, die dicht by hem zijnde stil hielt, dede hem

sijn hoofd op beuren, en soo sach hy daer op twee Herderinnen, en drie Herders: de Herders wierdt hy strackx kennende, dat het waren de Hoog-begaefde *Diederijck*, de beleefde *Woutheer*, en de geestighe *Waermond*. Maer om dat de schoonheden vande Herderinnen in een wangunstigh Masker opgesloten bleven, stont hy de voorste met soo een op-getogentheydt en besach, als of sijn gesicht door het hare tot in haer hert hadde willen indringhen. Doch sijn oogh niet machtigh zijnde sonder schemeren langh te ster-ooghen op dat ziel-beweghend licht, ontmoete, neerdalende tusschen het masker en 't kindoekje, een kleyn open, 't welck so een poeselachtige blosentheyd vertoonde, datmen daer op soude ghesworen hebben dat een over-aengenaeme schoonheyd

onder dat deksel verburgen most wesen. Wat lager sach hy een gekrinckelden hals, wiens suyvere wittigheyd een çiersel verstreckte aen de peerlen dieder tot cieraet om ghehangen waeren. vanden hals glee sijn gesicht langs de Marmer-gelijke borst tot op den schoonen boesem, die met een nydighe neusdoeck overdeekt zijnde, verschool twee wondertjes, waer 't aenghenaemste van alle aenghenaemheyd niet by halen en mocht. en doch niet soo gheheel, of dat somtijdts door een swellende beweginghe een weynigh gapende, een keurigh oogh niet al vry diep ingelaten wiert, om door de vlugge nadruck van een heftige inbeeldinge, d'overige verburgentheydjes van soo volmaeckten lichaem aende graege sinnelijckheyd te vertoonen. Ondertusschen

de schoone haer handschoen nu en dan eens uyt-treckende, om de haertjes die haer te seer over d'oogen vielen wat op te strijcken, so quam daer te voorschijn een soo witte en poeselige handt, en door dien de mouw wijd en ruym was, somtijds een stuck van so wel-gemaeckten arm, dat *Reynhert*, onverduldigh wordende, begon te roepen. Ach! *Rosemond*, of dit zijt ghy, of daer most een ander *Rosemond* nevens u inde werelt wesen: en dat houd ick ongeloovelijker, dan 't ongheloovelijck is dat den Hemel twee Sonnen soude kunnen besitten. Doet af, doet af, dat schoonheyt-steelend Masker; of vreest ghy, dat de bloemen en de bladen van dit Bosch, alsoo ongeluckelijck op u sullen verlieven als den ongeluckigen *Reynhert*? neen, 't is *Reynhert*, alleen *Reynhert*, die

moet lieven en lyden; en die gaern lijdt, naedien hy om de schoone *Rosemond* lijdt.

Alle de Herders begonden wel hertelijck te lacchen, siende met wat een ernst hy dit seyde, en de tweede Herderinne haer masker af-doende, soo sach *Reynhert* dat het was de bevallijck-wyse *Radegond*, dewelcke haere waerdye stellende tot een grontvest van haere vriendelijckheyd, en hare vriendelijckheydt uytmetende met de mate van welvoegentheit, te gelijk geacht en gelieft wiert, by alle de Ionckheyd vanden gantschen *Haegh*. Ach! meewaerdige *Radegond*, vervolghde hy, die door de kracht van uwe soete woorden alle herten kont verkrachten, en noyt yemandt yet hebt ghebeden die ghy niet also haest en had verbeden, heeft oyt myne gediensstig-

heydt u aen-genaem geweest; of kond ghy noch yet verhopē vande geen die sonder hope is; so laet de Son van uwe beleeftheyt, die elck een so gunstichlyk beschijnt, alleen niet overwolckt blyven voor hem die ghy wel weet dat u soo wel wil: en die eer sich selven sal vergeten, dan hy soude vergeten de weldaedt daer ghy hem nu eewichlijck mee aen u kond verbinden. En daer mede sweegh hy, maer sijn ooghen, die klaerder spraecken dan sijn tong, vertolckten ghenoegh dat sijn wensch was op dien wagen, en sijn hert by *Rosemond*. Die alsdoen haer aensicht, en daer in het volkomenste van alle volmaecktheyd ontblootende, *Reynhert* met een ontbloote van alle macht om sijns selfs Meester te blyven.

Maer *Radegont*, die gewent was

haer verstand moeder van wel-leventheydt te maecken, en wel-leventheydt de school-vrouwe van beleeftheydt, half lacchende, gaf *Diederijck* (die nevens *Rosemond* geseten was, en door een langhdurige kennisse, en bevallighen ommeganck, onder alle die haer beminden hem wel de best-besinde ghemaect hadde) een wenck; waer uyt hy, die met een aerdige gevoeghlijckheydt al de wereltd wist te believeen, haer sin vattende, en mogelijk niet ongaren hebbende dat de soetigheydt van sijn gheluck door het by-zijn vanden ongeluckighen te smaeckelijcker mocht worden, strakx daer op seyde. Schoone *Rosemond*, 't waer aenden armen *Reynhert* al te grooten ongelyck gedaen, indien sijn goeden Engel hem so onverwacht ons hier doende ghemoeten, wy

hem soo onmedogentlijck van ons lieten scheidende: daer wy doch wel verseeckert zijn dat wy even-wel sijn hert met ons soudens moeten nemen. *Rosemond* noch neen noch jae hier toe segghende, betoonde nochtans met haer gelaet dat haer niet onaengenaem was 't geen alle de andere scheen aengenaem te wesen. En dit gaf *Reynhert* (die hem selven gaern wijs maeckte dat die sweeg verwilgde) de stoutigheyd, dat nae geen plaets-maken konnende vertoeven, hy achter tegen 't Wiel op - vloogh, en sonder ander uytspreeck te verwachten hem by *Waermond* invoeghde; en met een lichte de Voer-man sijn sweep, en sloech voort.

Het rasch-rollende Wagentjen bracht haer in korter tijdt tot aen 't eynde van 't Bosch, en van daer

doch meer slepende, door de sandige voor-duynen tot aen 't huys dat den Hoofschē *Haeg* en 't wijsheydt-lievende *Leyden* van malkanderen deylt: alwaer de Paerden door een gewoonte van rusten van selfs stil hielden. En terstond quam daer voor den dagh een onhebbelijk wijf, haer hayr, in plaets van Cypres-poeyer, was doorsayt met een ontallijcke menichte van schilferen, en so walghelijckvet, datter de niet min walghelijck-vuyle muts scheen aen te kleven. Haer ooghen die, als of sy haer volle slaep niet gehad hadde, met een losse loomigheyt heen en weer draeyden, flonckerden van rodigheyt, en die rodigheydt beset met een randt van ghestremt was, maeckte dat alle oogen, niet anders dan van 't hooft van *Medusa*, haer daer van af-keerden.

Haer gantsche back - huys was voorts beleydt met een puystighe purper-veruw: en haer onbeschofte neus scheen haer uytsteeckende kin te dreygen van daer in te willen picken. waer boven de langhgehayrde wijn-braeuwen, door onachtsaemheynt in een gewassen, een dijck scheenen te verstrecken tegens de golven van 't dicht berimpelde voorhoofd. tusschen de klooven van haere grove omgheslagen lippen, laghen noch hier en daer de druppelen van 't drabbigdicke bier, daerse op 't eerste ontwaecken haer natgierighe keelgat gulsichlijck mede gewent was te laven: en dat haer gantsche lijf, en voor al haeren vadsighen boesem, door een onvermoghen vettigheydt soo hadde doen swellen, dat het een, een dick-gebuyckte bier-ton, en 't ander, een over-la-

den koe-uyër geleeck. Dese aerdighe Hof-meesterinne, met een toback-pyp aen de mont, en een kan inde handt, trad al slingervoetende nae den Waegen, en begon met een schorre stem, en een pinckend oogh, dit soete gheselschap te nooden, tot een pijsje smookx, en een dronckje soenwater; woorden die de eerbaerheyd der Herderinnen, en de bescheydenheyd der Herderen, soo terghden, dat sy de Voerman bevalen datelijck een eyndt van sijn drincken te maken, en sonder uytstel van dat hol der onnutigheden af te scheyden.

Onderweegh en deden sy niet anders, dan elck om 't lelyckste af te schilderen, de schandelyckheydt van soo onschamel een schepsel: en te aen-mercken waer toe dat vervallen, de gheene die

met al haer doen betoonen te gelooven datse alleenlijk leven om te eeten, en niet datse eeten om te mogen leven. Maer voor al vond de welspreeckende *Diederijck* hier door een ruyme baen, om met een op-geswollen vloed van çierlijcke woorden, de waardigheydt van *Radegondt* en *Rosemond*t, door tegenstellinghe vande ghesiene onwaardigheden te verheffen: en soude daer noch in langh niet uyt gheraeckt hebben, hadden sy, eer sy 't konden vermoeden, haer niet ghevonden voor het Speel-huys van de achtbaere *Eelaerd*, Vader van *Rosmond*t die met d'aensienelijcke *Eerrijck*, Oom van *Radegond*, en sommighe dienaers voort ghetogen waren tot beschickinge van eenige gewichtige zaeken, ende aldaer hadden ghelaeten de soete *Ermgaerd*, een jongher Suster van

Rosemond (wiens wacker oogh, en bevallige zedigheydt, vry al wat groots inde kleynheydt van dat aenkomendt knopjen deden verhopē: en haer alreeds d'uytnementheden van haer onvergelyckelijcke Suster niet geheel onghelijck maeckten) met *Ernstje*, en *Adelbertje*, hare boertjes, die inde geestige levendigheydt haers kinderlijcken bedrijs vertoonden de afsetseltjes van 't rijpe vernuft haers Vaders *Eelaerd*: en tot weerwerck hadden het kleyne *Mateliefje*, 't wel-op-ghebrachte nichje vande bevallighe *Radegond*.

Dit huys gelegen aenden Rijn, en daer door den naem van *Rijnvliet* voerende, was niet soo seer aensienelijck door een noodeloose kostelijckheydt, als aengenaem door een bequame gherieffelijckheydt, elcke plaets net sonder malle

sinnelijckheit, en gebruyckelijck sonder havenloose slordigheydt, niet soo puntigh datmer niet op soude derven treden, noch oock so beslobbert datmen sich behoefde t' ontsien van daer in te gaen. zijnde in alles meer gelet op ghemack als op pracht, op dienstelijckheit als op çierlijckheit, en waer aen, voor een Landt-huys, niet en ontbrack dan 't teghenwoordigh oogh vande Meester, om de Bruyckers te houden in plicht van niet te laeten vervallen 't geense in sijn geheel gevonden hadden. Van achteren, en van ter syden was het omçingelt met syne toebehoorende Landouwen, waer op het nu haest rype kooren met neergebogen volle ayren een blykelijk ghetuygenisse gaf vande vruchtbaerheydt der Ackeren, en de gladde wel-gevoede Koeyen

vande vettigheyt der gras-rijcke weyden. Van voren lagh het beschaduwte in sijn geboomte, 't geboomte besloten met een heck, en 't heck belent met de wagen-weg, daer 't al voor by most dat op de vermaerde Paerde-marckt te *Valcken-burgh* wilde wesen. Over de wegh hadde het syne Boomgaerden, waer in de verscheydenheydt van 't half-volwassen Ooft niet min aengenaem was, als de verscheydenheydt der boomen daer 't op wies. Lanx heen vloeyde de loome Rijn, die met sijn lancksaemheyt gelijk als te kennen gaf de lust die hy schepte in dit lustige gewest te bevochtigen. Maer boven al was aengenaem een kleynen inham, die 't waeter met een aenminnigen indruck gemaect hadde tusschen de lieve groente, waer over heen eenige

weeldrige Wilge-boomen so hare be-blade hoofden bogen, als of sy haer daer in hadden willen spiegelen, en by die spiegel hare groene tuytjes in malkanderen vlechten. de kanten waren bekleet met kort groen grasje, en het gras doorsaeyt met alderhande veltbloempjes, die de schoone *Rosemond* nooden om door een lieve rust 't besit te nemen van so aengenamen eygendom. En 't was wonder soet om sien hoe de driftighe meerbladen scheenen af-gunstig te zijn vande neer-gefoolde velt-kruyden, en met het uyt kijcken van hare gaepende bloemen, (die 't hoofd nieuwsgieriglijk boven 't water staecken) te betoonen dat sy ten minsten wilden 't gesicht hebben van 't geen sy niet en mochten genaecken. *Rosemond* (na datmen in 't groen graesjes geknoopt,

en door duysendt andere soete speeltjes het wachten nae den ontbijt te min verdrietigh gemaect hadde) met al haer geselschap van hier weer t' huys-waert keerende, vindt de tafel door de naerstighe besorghtheydt van haer Dienstmaeght *Duyffe* gedeckt, en van alles voorsien datmen de milde natuur op 't lant konde af-vorderen. Soete en sure room, verschgeplukte kerssen, gheurighe aerdbesien, roode graesde boter, oude en jonghe kaes, nieuw-backen broot, en knappende beschuytjes, waren de gerechten waer in dit soete geselschap haeren eersten hongher op 't smaeckelijckste gheboet hebbende, en voorts ter vlucht een dronk, vande wijn tegen 't middachmael beschaft, op de ghesondtheyd van *Rosemond* en *Radegond* uyt-drinckende, o ginghen sy alle ghelijck,

om de spijs wat neer te treen, nae 't Bouw-huys toe, daer sy vonden een oud - bejaerde vrouwe, sittende by een groot wey-vat, en haren op-gestroopten arm tot over den elleboogh inde melck hebbende, diese met sulck een besighen yver omroerde, dat sy in langh niet gewaer wierdt d'omstaende Ionckheyt die op haer doen was lettende; eyndelijck haer traegh ghesicht flaeuwelijck om hoogh heffende, soo viel haer oogh gheheelelijck op *Reynhert*, diese, nae wat bekijckx, seyde, datse sach, dat was, of wesen souw, de Vryer van haer Landt - vrouw *Rosemond*. *Reynhert*, die wel gewenscht hadde dat dese rouwe woorden een Goddelijcke antwoorde, en dit wijf een waerseggende *Sibilla* waer geweest; wiert niet te min so ontroert, te meer als alle d'andere

daer om lachende, *Radegond* daer by voeghde datmen al lachende de waerheydt wel seyde, en *Rosemond*, uyt vreesse van roodt te werden, acht of thien treden te rugge tradt, dat noch sijn ooghen, noch sijn tonghe haer plicht konden doen, en hy buyten alle ghelatentheydt zijnde, niet eer konde bedaren voor hy weder op de *wagen* was; alwaer de beleefde *Radegond* met ghewelt wilde hebben dat hy en *Waermond* op de middel-banck souden gaen sitten, en hoe-wel hy wel sach dat het een uysterste onbeleeftheydt soude zijn soo overgrooten beleeftheydt met aen-nemen te misbruycken, nochtans haer wil most hem hier in een wet, en sijn onderdanigheydt haer een voldoeninge verstrecken. Het eerste gheluck dat hy door dese weldaedt van *Radegond* ghenoot, was

dat hy *Rosemond* mocht een handt reycken om haer op de wagen te helpen, zynde daer over soo in sijn schick, als of hy tot de beste staet van Holland verhoogt waer gheweest, hem latende voorstaen dat de sorghvuldighe opwachtinghe van een gheheelen dach wel besteed was, als hy haer maer den minsten dienst daer in mocht doen.

Gheen uur en hadden sy noch gereden, als sy haer uyt de vruchtbare kley-landen inde dorre duynen vonden, alwaer de Iacht-lievende *Woudtheer*, die een koppel gheswinde Wint-honden nevens den wagen hadde loopen, met *Diederijck* en *Waermond* af tradt, latende *Reynhert* (wien alle vermaeck on-vermaeckelijck scheen dat hem van *Rosemond* konde afscheyden) tot gheselschap vande Herderinnen. Dewelcke met haer

beyden op de middelste banck zijnde gaen sitten, so voeghde hy hem half leggende op de voorste, hebbende het aen-sicht t'haerwaerts ghekeert, en met het hoofd onachtsaemlijck op sijn handt leunende, was so op-ghetoghen in 't aen-mercken vande uytmentheden van *Rosemond*, dat hy een wijl tijds als on-beweeghelijck bleef. Ten lesten half beschaemt zijnde, so seyde hy, ghy hebt recht schoone Herderinnen, van ons Herders te laten ghewerden met de knyne-vangst, nadien de rechte vangst voor u is de vanghers selfs te vangen: en dat het vreemste is van allen, daer 't wilt van ons wegh loopt, loopen wy u nae: en vinden ons meeste geluck, daer andere haer grootste ongeluck in souden stellen: dat is in een eeuwige slavernye, en in noyt verlost

te werden uyt de banden daer uwe begaeftheden en onse ghenegentheydt ons aen gebonden hebben.

Ick denck, seyde *Radegond*, dat die banden niet veel stercker als stroowisschen zijn, dewelcke ghy knechjes aen stucken breeckt soo dickwils als ghy wilt: en sie dagelijckx, dat die eeuwighe slaverny (soo ghyse gelieft te noemen) niet en is dan een gemaecte ootmoedigheyt, die niet langher en duurt dan tot dat ghy u selven daer door meesters van ons gemaect hebt; want het gaet recht hier mede, gelijkmen al van oudts, doen-men noch wat eenvoudiger hier te lande was, pleegh te seggen.

*Wanneer de Bruyt., is inde Schuyt,
Is bidden en believeu uyt.*

Ia als d'onnosele Vrouwtjes, die men dochters zijnde dus geviert,

dus ge-eert, dus verheven heeft, maer een kleyn aen-paertjen in 't op-gedragen gesach willen behouden, heet het strax datse de broek willen aen hebben; en dit is noch van't minste, want somtijts schuylender vry al slimmer treken onder, diemen niet en moet meenen dat wy niet en merken om dat wyse ongemerct laten doorgaen; want gelijk wy te vergeefs inde Herders van onse eeuwe souden soecken de voorgaende Hollandtsche oprechtigheyt, so moet ghy oock wel weten dat ghy in ons niet meer sult vinden de oude onnooselheyt; 't zijn andere tyden andere zeden, en u bedroch-plegen heeft ons geleert ons selven voor 't bedroch te wachten. Ghy hebt recht Speelnootje, vervolghde *Rosemond*, en daerom laetse ons alle ghelijck over een kam scheeren, want die

konnende wel doen willens qualijck doet, verdient, oock als hy 't wel meent, niet ghelooft te worden.

Reynhert alsoen met een minnelijck geweld de handt van *Rosemond* vattende, en die foetelijck tusschen de sijne in-druckkende, seyde daer op; wel, wel, liefdeloose Herderinnen, spreeckt vry al vast teghen de bekende waerheyt, sy sal nochtans eens bovendryven: en al waeren alle andere aen die beschuldige schuldigh, so sal nochtans de tijdt, en u ondervindinghe, u leeren, dat *Reynhert* onder dat getal niet te reekenen en is. En ick wil wel dat ghy weet, schoone *Rosemond*, dat noch de onghelijckheydt van uwe waerdye by de myne, noch de kleyne goede wille die ick tot hier toe in u gespeurt hebbe, mijne liefde heb-

ben konnen beletten van mijn wensch naer u op te heffen, en u tot een teycken van ootmoedighe onderdanigheydt te stellen in 't besit van mijn hert, 't welck ick voortaan voor 't mijne niet en wil erkennen, indien het u niet en erkent voor meestersse. 't Kan zijn, antwoorde sy half lachende, dat als de tijt, en uwe gediensigheyt, my 't selve so wel sullen versekert hebben als nu uwe woorden doen, ick het sal ghelooven; en dan met een bedencken wat straffe ghy verdient hebt met u selven een tweeden *Icarus* te maecken. En hier mede, als niet willende dat hy daer yet op soude segghen, brack sy dit ghespreck af, met een papier uyt haer sack te halen, daer sy dusdanigh een liedeken begon uyt te singen,

Vreuchdeloos Vryster-liedt.

Stemme: Het daget uyt den Oosten, &c.

*AL was al 't soet in 't minnen,
 Dat minne-lust belooft,
 Noch wil ick 't niet beginnen,
 't Word by my niet geloof.
 Noch wil ick 't niet beginnen, niet beginnen.*

*Ick min de gulde vryheyt, en eyghen heerschappy,
 Sluyt uyt de geyle tochten, besluyt myn wensch in my.
 Sluyt uyt de geyle tochten, geyle tochten.*

*De knechjes mogen praten, haer praet ick niet verstaet,
 Haer vleyen ick niet achte, haer doen geen gade slae.
 Haer vleyen ick niet achte, ick niet achte.*

Beloften sy mee gecken, haer trouw haer niet en bindt,

*Haer liefde sijn maer woorden, haer woorden niet als windt.
Haer liefde sijn maer woorden, zijn maer woorden.*

*Het minnen is recht mallen, een ingebeeelde gril,
Een kindt van lust en leecheyd, een dertel-wulpse wil.
Een kindt van lust en leecheydt, lust en leecheydt.*

*Soo langh in my de reden bestiert den herssen-toom,
Sal noyt in mijn jonck hertje die gast zijn wellekoom.
Sal noyt in mijn jonck hertje, mijn jonck hertje.*

*Want waerom soud' ick willen, dat als 't al best valt uyt.
My maeckt van los gebonden, my aen een trouw-block sluyt.
My maeckt van los ghebonden, jae ghebonden.*

Dus laet my veyligh vlieden de bynaem van een vrouw,

*Gekocht met korte vreugde, betaelt met langh berouw.
Ghekocht met korte vreughde, korte vreughde.*

Reynhert, die na den aerdt van meest alle Minnaers rijmlievend, en door eyghen sinnelijckheydt Rijmkundig was, badt *Rosemond*, hem dit papier eens te willen laten sien, om te moghen weten of hy de handt oock soude kennen van soo vreuchthatenden gemoed, dat hy niet ghelooft hadde in de gantsche wereldt gevonden te kunnen werden. *Rosemond* daer weynigh swarigheys in makende, reyckte het hem terstondt toe. Hy las, en her-las het met grooter aendacht, en als hyder al meesmuylende wat over ghemijmert hadde, soo seyde hy met een ghefronst voorhoofd, ik dacht wel datter een adder onder dit gras schuyldde, en

dat den Nicker soo swart niet en was als men hem schildert, en daer mede sonder verder antwoordt te verwachten, begon hy uyt het selfde Liedeken in een heel anderen sin aldus te singen.

Vreugdigh Vrouwen-liedt:

Op de vorighe wyse.

*AL 't soet is wel in 't minnen,
Dat minne-lust belooft,
Maer wat noyt was ervonden
Dat wiert noyt recht gelooft.
Maer wat noyt was ervonden, noyt ervonden.*

*Wat ist doch vande vryheyt? de rechte heerschappy
Bestaet in eyghen wooningh, daer ismen immers vry.
Bestaet in eygen wooningh, eyghen wooningh.*

De meysjes mogen praeten, haer praet die vlieght daer heen.

*De daden die betoonen't wanneer sy zijn te vreen.
De daden die betoonen't, die betoonen't.*

*Beloven is gheen gecken, ons trouw ons t' samen bindt:
De liefde klemt door woorden, die woorden sijn geen windt,
De liefde klemt door woorden, klemt door woorden.*

*Het minnen is geen mallen, noch ingebeelde gril,
Het kittelt onse zieltjes, betovert onse wil.
Het kittelt onse zieltjes, onse zieltjes.*

*Soo haest in my de reden bestiert den hersen-toom,
Sal strackx in mijn jonck hertje die gast sijn wellekoom.
Sal strackx in mijn jonck hertje, mijn jonck hertje.*

*Want waerom soud ick niet willen, dat, hoe het oock valt uyt,
Mijn hoeft verciert ten minsten met 't kroontje van de Bruyt.*

Mijn hoofd verciert ten minsten, jae ten minsten.

*Dus laet my niet meer vlieden de bynaem van een vrouw,
Gekocht met reyne minne, betaelt met waere trouw,
Ghekocht met reyne minne, reyne minne.*

Radegond, die geestigh, en van een heel soeten imborst was, begon wel hertelijck te lachen om dese kluchtige veranderinghe die *Reynhert* soo schielijck hadde uytgevonden: maer *Rosemond*, beklaeghe haer niet weynigh, dat hy haer liedeken vervalscht en haer veronghelijkt hadde, segghende datmen hem in stede van *Reynhert* den naem van *Valshert* wel mocht gheven, en wilde hem voorts het papier met ghewelt weer ontnemen, waer dat hy vast tegen strevende, en *Radegond* ghenoegh te doen hebbende om middelen van

vrede tusschen twee te vinden, so sagen sy, datse allenckxkens gekomen waeren, tot dicht by de plaets, daer wel eer de verdrevene Catten, aen de mont vande nu verstopte *Rijn*, haer wijck hadden genomen: alwaer sy de jaghende Herders ontmoeten, die terstondt aen *Rosemond* en *Radegond* onderdanighlijck quaemen aanbieden 't geen sy ghevanghen hadden, en voorts de waghden te voet volghden tot voor 't huys daer besloten was de wederkomste van *Eerrijck* en *Eelaerdt* te verbeyden. de Herderinnen alhier met een vlytighe besorghtheydt sulcken ordre op 't middachmael ghestelt hebbende als de ghelegentheydt vande plaetse wilde toelaeten, vonden goed, om het wachten te min verdrietig te doen vallen, gelijkelijck nae 't strant te gaen.

De snelle Son, hoewel nu al vry beginnende te klimmen na 't Zuyden, wierdt nochtans in sijn hette door een op-komend koeltjen uyt der Zee so gematigt, dat syne heldre straelen niet als tot een wenschelijcke aengenaemheyd streckten. Het Strandt was so effen, en de Zee soo weynigh beroert, dat de pinckjes, diemen van verre daer in sach, daer op ghelijck als spelende soetelijck hippelden, en alles sich volkomentlijck scheen gestelt te hebben om dit soete geselschap een volkomen vermaeck aen te doen. Die daer door gheheelelijck ingenomen, langh met groote aendachtigheydt stonden te Zeewaert in en saghen, tot dat *Waermond* begon te seggen, schoone Herderinnen, en belght u voortaan niet meer, dat wy soo graegh zijn, en ons so geluckig achten, in

u bywesen te mogen genieten, na dien ghy siet hoe selfs de sloopjes danssen van blijdschap en de seyltjes swellen van hovaerdy, om datse u aen haer strant vinden, merct ghy niet hoe dese golfjes tegen 't sandt aendringen, om te moghen kussen de voetstappen daer ghy in ghestaen hebt? en met een had de wassende vloed *Rosemond* so belopen, dat sy door vreesse van nat te worden haer rock most op - beuren: en vluchtende voor 't water, aende oogen vande Herders vertoonde, een nette wit door-snedenschoen, huysvester van een ver netter voet, met het onderste gedeelte van een wel-ghemaectt been, dat omspannen in een groene syde hoos, een aengename weer-schijn gaf op het Zee-groen vande rollende Zee-baeren. *Diederijck*, die als hy by *Rosemond* was geen groo-

te lust en hadde in van so vele ooghen gesien, en van so vele ooren ghehoort te worden, dese ghelegentheydt waernemende, scheyde hem vanden hoop, en *Rosemond* onderschept hebbende, leyde haer allenckxkens vande andere af, en genoot so door een gesochte eensaemheydt de vruchten van een gewenster by-een-komste.

Ondertusschen waren d'andere besich met verscheyden beduydt-letteren, en veelder-hande minne-teyckentjes in 't sant te schryven, en daer door, als in duystere Raetsels, de verburghentheden haerder ghedachten te kennen te geven. Waer de gheestige *Waermond* (die niet onder d'onaerdigste Rijmers van synen tijt gereeckent wierdt) dit by-voeghde.

**Gedicht,
Dat de meysjes haer tijt niet moeten laten verloren gaen.**

*Verherde Herderinnen,
Die noch het smeken noch de klacht,
Van u ghetrouwe Herders acht,
Afkeerigh van het soete minnen.*

*Siet hoe de vlugge baeren
Eens wegh ghevloeyt noyt komen weer,
En laet u dat zijn tot een leer,
Dat even soo gaen deur u jaren.*

*V jaren haest verlopen,
En eer ghy 't gist, in korter tijdt,
Haer smaeckelijcke jeuchje quijt,
Zijn met geen na-berouw te kopen.*

*Gaet aen, gaet aen, met woeden;
V wreetheyt teelt syn eygen straf,
Die ghy sult draghen tot in 't graf,
En met u leet ons leet vergoeden.*

En *Reynhert*, de naelde vande jonghe *Ermgaerd* gekregen heb-

bende, had nu by - naest voltoyt een langh gheschrift, als d'op-lopende Zee (al te nieusgierigh om te sien wat hy schreef, eer hy 't noch te deegh volschreven hadde) met een over-reyckende golf sijn vruchteloosen arbeydt quam uytwisschen; dies hy half ghestoort, tot weer-wraeck daer van, dese veersen wat hooger aen wel diep in 't sant indruckte.

Naem-dicht.

*Rolt soute Zee-vloedt, rolt vry aen,
Ontgrondt de letters die hier staen,
Schoon dat ghy die hebt uytgewreven,
En met u 't Zeewaert in ghedreven,
Mijn hert is 't blaetje vande min,
Om daer wel diep te schryven in,
Niet met een pen, maer met sijn schichten.
Dat, 't welck ick niet vertrouw mijn dichten.*

Waermond en Radegond waeren op 't hoogste begheerigh om te

weten wat hy mocht gheschreven hebben daer hy so lang mee doende was gheweest, en persten hem, met alle de beweegh-redenen diese konden bedencken, om uyt sijn mondt te moghen hooren 't geen de Zee haer had belet te lesen. Maer hy, of weer-houden door een aengeboren schreumigheydt, of moghelijck door onvoorsichtighe haestigheydt yet gestelt ghehadt hebbende 't welk hy nu oordeelde alleen aen sijn ghedachten te moeten betrouwt werden, was tot geen ander antwoord te brengen, dan dat de natuur (een nydighe stief-moeder t' hemwaerts) hem van alle andere begaeftheden ont-ervende, alleen ghelaten hadde de gaef van te kunnen vergeten 't geen hy niet en behoorde te onthouden. *Radegond*, wiens rede-lievend vernuft aen een half

woord wel hoorde waermen heen wilde, hielt datelijck op van hem langher moeyelijck te vallen, en met een groote bescheydenheydt 't schip over een ander boeg wendende, vraeghde *Woutheer* of het hem noch niet en begon te vervelen soo langh aen Zee te zijn, en of hy niet goet en vond wat duynwaerts in te gaen, om daer op eenige verheven heuveltjes *Rosemond* en *Diederijck* al rustende in te wachten. Alle 't geselschap dit elck om 't seerste toestemmende, so namen *Waermond* en *Woutheer*, *Radegond* onder den arm, om haer te gemackelijker door 't sandt te doen treden, *Reynhert* droeg sorgh voor de soete *Ermgaerd*, en voor uyt liepen, al huppelende en springende, het kleyne *Mateliefje*, met *Ernstje* en *Adelbertje*, dewelcke door duysend kinderlijke aerdig-

heytes haere volghers tot lachen verweecten.

Een weynig om hoog geklommen zijnde, soo ginck *Radegond* sitten aen 't hellen van een duyn, en *Woutheer* hem nevens haer neerstreckende, leyde sijn hoofd in haer schoot, met sulcken soeten bevalligheydt, dat het recht scheen een af-beeldtsel van *Venus* en *Adonis*, so alsse op 't alder-aenghenaemste by malkander gheschildert werden. *Waermond*, die noyt min ledig was dan als hy ledig scheen te wesen: en hem best vergheselschap vondt als hem sijne gheleerde bedenckingen vergheselschapten; gingh hoogher aen, en sette hem selven op de top van een steylen sandt-bergh, niet verre vande vier-baecke die des nachts de verdwaelde visch-scheepjes aen land lockt, alwaer hy in 't verschiet

vertoonde een eensamen Herder, die terwijl sijn schaepjes op 't teere grasje voeden, hem selven met duysent soete ghedachten is voedende. *Ermgaerd* en *Reynhert* saten boven op een heuveltje, van waer sy 't strandt, en de lanckx 't strand gaende *Rosemond* konden sien. Want het hem onmoghelijck was dat sijn oog niet soude draeyen nae de plaetse daer hy sijn hert hadde.

Hier dus sittende, haelde hy een tafel-boeckjen uyt sijn sack, daer hy voor tijt-verdrijf de veersen in schreef, die hy te voren op 't strant hadde meenen te schryven, dewelcke dusdanige waren.

Lof-dicht.**Ter eeren van de Lof-waerde *Rosemond*.**

*MYn pen, die nu en dan, met dood-gheverwde dichten,
 Het schoon van dees of die hebt meenen te verlichten,
 Houd stil, en let eens wel wat dat ghy hier bestaet,
 De Son haer met geen krijt, noch kolen malen laet,
 Siet ghy niet tot wat hooght die leydt-ster is geresen?
 Vvat glans van waerdigheydt gheprent is in dat wesen?
 En hoe soo schoonen ziel, in sulcken schoonen lijf,
 Vvat anders eyscht als 't Lof van speelsieck tijt-verdrijf?
 Achillis Helden-daedt Homerus op moet haelen,
 En Alexanders beeldt mach maer Apelles maelen,
 Dees' minnelijcke maeght, dit soet en sedig schoon,
 Door Huygens, Hooft, of Cats, most sijn gestelt ten toon.
 De Tulpjes in haer tuyn die schijnen haer te groeten,*

*En 't dierbaerst van haer schoon te leggen aen haer voeten,
 De witte Lelijtes sijn bleeck van loutre nijdt,
 Om dat een witter wit lanckx haren boesem glijdt:
 De Roosjes werden roodt, en tuyghen met hun blosen,
 Dat hare kaeckjes sijn met schoonder roodt bekrosen.
 Kort om, 't sy dat ghy hayr, of hand, of oog, besiet,
 Noch minsaems isser meer, noch schoonders isser yet.
 Houdt op dan stompe pen, van met u lompe treckken
 Te willen tot cieraet van sulcken ciersels trecken,
 't Geen 't loven overtopt werdt met gheen Lof vermeert:
 En 't gunt meest waerdig is met swygen best ghe-eert.*

Aldus vond yeder op sijn selven sijn eyghen vermaeck. Maer *Radegond*, wel denckende dat *Rosemond* soo haest niet weerom soude komen: vermits sy wist dat het laet soude zijn, eer *Eelaerd* en *Eer-*

rijk, haere ernstige saecken verricht hebbende, hun tot het middagmael soudē kunnen verledighen: en gissende dat *Diederijk*, uyt een aen-geboren wandel-lust, 't meerendeel van die tijt met *Rosemond* lanckx 't aengename strant te leyden soude soecken te slijten. Soo riepse *Ermgaerd*, met *Reynhert* en *Waermond*, weder by haer, voorstellende datmen yet by de handt moste nemen om het wachten nae 't middachmael te min verdrietigh te doen vallen. Dies sy begonden eenighe geneuchelijcke speeltjes voor den dach te halen, ende daer onder malkanderen met vele vraegjes en weder-vraeghjes te oeffenen. Maer de jonghe *Ermgaerd* deedse alle gelijk lachen, met *Waermond* te vragen, of het Dorp, daerse tegenwoordig waren, *Cat-wijck* heete, om dat de kollen, in schijn

van katten, daer quamen danssen, en voorts sulcke kuren bedrijven, als de meysjes, in 't school aen 't naeyen sittende, malkanderen pleghen te vertellen? Herderinnetje, seyde *Waermond*, men heeft de menschen hier te voren veel wijs gemaect, van kollen die haer in katten, en mannen die hun in Weer-wolven wisten te veranderen: en dan dingen deden die d'onmogelijckheyd niet toe en laet te geschieden. Waer van schier vande minste waren, met mossel-schelpen en eyer-schaelen van hier in Enghelandt over te varen, en die aerdighe Schepen met de punten van naelden door de woedende baren van de wilde Zee heen te roeyen. Maer d'onder-vindinghe heeft eyndelijck geleert, dat aen die beusel - praetjes of niet metallen aen en is, of dat het gheene

die arme menschen inder daedt meenden gedaen te hebben, maer by hun gedroomt, ofte by een bedurven inbeeldinge in haere ontstelde herssenen in-gedruckt was. Gelijkmen aen een anderen slach van menschen, dese niet heel ongelijk, by wylen siet datse hun inbeelden doodt te zijn, of van glas te wesen, of Kick-vorschen inden buyck te hebben, of met haer neus tot op haer schoenen te reycken, of yet dierghelijckx dat noch belachelijcker is. Sulckx soo vastelijck geloovende, datse op dat geloof soudén willen sterven. En nochtans men weet datse menichmael van die waen-sieckte ghenesen werden. Iae ick hebber buytens Lands een gekent, van geen gemeene geleertheyt en ervarenheyt inde wereltd, dewelcke, 't sy door tintelende weedom, of an-

dere verstopinge inde hersenen, hem selven wijsmaeckte een trommel in sijn hoofd te hebben, en dat met so stercken in-druck, dat wie hem daer in tegen wilde spreken, hem slechts scheen te terghen, en sijn quaet daer door maer te erger maeckte. So dat den armen ellendighen, meenende dat sijn quale ongeneselijck was, door dien hem gheen raet daer toe nae sijn sinnelijckheyt ghegeven wiert, in sulcken ongeneuchte verviel, dat hy 't ooghen-schijnelijck soude besturven hebben: ten sy een oud ervaren genees-meester, dewelcke van grooten bedrijve, en van gheen minder beroemtheyt in syne kunst was, by hem door sijn begheeren ghehaelt, en van de gheleghentheyd van sijne sieckte onder-richt zijnde, hem ter eerster by-een-komste de pols voelende, en het

water besiede, meteen staetigh aen-sicht gheseyt hadde, datmen by alle ken-teyckenen niet anders konde af-meten dan dat hy een trommel in 't hoofd hadde, en dat hem dat sulcken geraes en gerammel aldaer veroorsaecte: maer dat hy hoopte, hoewel 't een swaer en on-gemeen voor-val was, hem (so hy sich volkomentlijck in syne handen wilde stellen) met de hulpe des Alderhooghsten helpers daer van te ghenesen. Onder-tusschen hem hebbende doen ghebruycken soodanighe pillen en drancken, als voor 't suyveren van dese taye en aen-ghebrande swarte galle goed waren: soo bestemde hy een dach datmen de siecke een openinghe int hoofd soude doen, en had middeler-wijl doen maken een kleyn trommeltjen, datmen ghemackelijck inde handt konde verbergen,

den dach gekomen, ende alles met veel fatsoens tot het bloed-laten bereydt zijnde, soo wierdt den krancken met een scherp scheermes een groote snabbe recht boven 't voorhoofd ghegheven, en als die wel te degen in een silver becken ghebloedt hadde, soo liet de wond - meester daer behendelijck het trommeltjen in glyen, en soo als men nu het bloedt soude besien, wierdt het selve daer in ghevonden, en aen yeder een als tot een verwonderinge getoont. de waensiecke sich tegens sijne huys-ghenoten niet weynigh storende, van datse dus langhe soo onwetende hal-starrig geweest waren, in hem niet te hebben willen ghelooven: ende de weten-schap van desen sijnen genees-meester, die d'oorsaecke van syn quaedt hadde weten uyt te vinden, en hem alsoo

boven hope van alle de wereltd daer van te ghenesen, tot inden Hemel verheffende. En inder daed hy beterde in korten tijd, en wiert weder so bequaem, en gheschickt tot het handelen van alle ghewichtige saken, als hy oyt van te voren geweest was.

Ick wil hier mede seggen redenlievende *Radegond*, dat het met de vermeende kollen en tovenaers, hier te voren dickwils oock alsoo toe gegaen heeft, die haer selven yet inbeeldende dat niet en was, en 't inghebeelde voor waer bekennde, op die bekentenisse ten vyere ghebracht wierden. En dat het slimste is, op haer beschuldighen, van dese of die hier of daer gesien, en dit of dat mede gedaen te hebben, en daer op te sterven, wierden vele onschuldige en onnoosele menschen, jammerlijck

aen haer eynd geholpen. so dat de staecken met honderden roockten, vanden brand der gener, die menigmael veel vromer en deugdelijker waeren dan de geene diese dus deden verbranden.

En dewijl wy in dese kout vervallen zijn, soo moet ick u een gedenck-waerdighe gheschiedenisse, die op dese stoffe niet qualijck slaet, in 't korte verhalen. In onser Vaderen eeuwe dan, als wanneer het branden en blaecken van sulcke waen - suchtighe en swart-gallighe menschen, die onder den naem van tovenaers en toveressen van kant gheholpen wierden, dapper in swangh ging, heerschte over een vande voorneemste ghewesten die aen de vrucht-bare Rijn-kant ghelegghen zijn, een Vorst van sonderlinghen goedertieren aert, en seer besa-

dighden ghemoede, die vyandt zijnde van alle on-behoorlijcke bloet-storting, den hevigen yver van sijne amptluyden, in dese arme wichten met lode schoenen na te gaen, en in haere antwoorden looselijck te verstricken, soo veel inbond als de ghewoonte van die ongeluckighe tijdt eenighsints in sulcken verblinden eeuwe wilde toelaeten. Dewelcke niet alleen hier in het spoor van gherechtmatigheyt vry verre te buyten ging, maer selfs in vrome en God vruchtighe menschen, om dit of dat tegens t'algemeen in gewortelt gevoelen te geloven, wredelijck als Gods-lasteraers ten vyere te veroordeelen, en onder schijn van yver tot voorstandt vande kercke jammerlijck om den hals te helpen, sich selven voorwaer een al te ruymen toom gaf. En dat dick-

wils om der goede luyden goedt ('t welck in dierghelijcke gheleghentheden niet selden de soppe is daer de visch om op de rooster moet) in haer kluyven te krygen.

Dese goede Heere eens in een Stedeken van sijne Heerschappye komende, dat boven alle andere met de klanck van toverye berucht was, soo wierd hem t'synen aen-wesen aldaer over ghegeven een lijste van twaelf vrouwen, die op aenklachte ghevanghen, en op haere bekentenisse (by 't meerendeel door pynighen uyt-geperst) ten vyere ghevonnist waeren. De misdaden die haer nae-ghegeven wierden waren grouwelijck, onweer te verwecken, menschen en vee te betoveren, 't koren vanden eenen acker op den anderen te besweeren, vande minste zijnde. D'Amptluyden achtende, datmen

niet beters mochte doen, dan sulcke booswichten, en werelts-verdrieten, inde tegenwoordigheyt van haeren Heere de ghemeene wraecke op te offeren. Die dan (so sy meenden) voorts met eenen der verwesener goederen, (als na rechten aenden Heere vervallen,) konde te gelde maecken, en het gelt voor een teer - penninck in sijn beurse steecken.

Maer het ghemoedt van desen Edel-aerdigen *Prince*, noyt vaerdigh zijnde in tot bloet-storten te verwilligen, begeerde de beschuldighde eerst selfs te sien en te hooren; en nae dat hyse met eygenen monde ondervraeght hadde, bevondt hy sommige door pyne beleden te hebben, 't gheense noyt gedacht, veel min gedaen hadden; en bereyt te zijn, liever hare onnosele zielen door de onverdien-

de vlamme te laten gaen, dan de vinnigheden der on-medogende beulen, op haere teere lichamen weder op 't nieuws te ghedogen. Andere bevondt hy te zijn, oude versufte wyven, vol eensinnighe en swaer-hoofdighe grillen, op welcker seggen, 't een tegen 't ander loopende, gheen meer staets te maecken was, dan op 't seggen van dien kluchtighen haen, die in voorleden tyden hem selven wijsmaeckte dat alle de schepen die in een groote Coop-stadt jaerlijckx aen quamen de sijne waren, sich volgens dien wel vastelijk inbeeldende rijcker dan de Keyser te zijn, daer hy sonder der goede luyden hulpe van armoede soude hebben moeten vergaen. Maer onder anderen wasser eene, noch jongh van jaeren, en van uytnemende schoonhey, hoe-wel wat

hol-ooght, en verwildert daer uyt-siende, dese seyde met een neergeslagen wesen vol uyt, datse vrywilligh bekennt hadde een toveresse te wesen, en dat haere bekentnisse waer was. Maer ghevraeght zijnde watse dede alsse toverde, en van wie datse dese toverkunste geleert hadde, so antwoorde sy, datse sulckx gheleert had van een oude vrouwe, wel eer haer gebure, en nu overleden: dat de selve haer hadde gegeven een groote pot vol tover-vet, waer mede sy haer besmeerde, en alsdan eenige vreemde woorden spreekende, diese selfs niet en verstont, noch wist watse te beduyden hadden, so vloogse ter schoorsteen uyt, en dwalende over bergh over dal, wiert gevoert op der kollen Bruylofts-feest, daermen dapper danste, en wonder vrolijck was, en op de

weerom-komste, verweekten sy storm en onweer, en deden de schepen inden *Rhijn* vergaen, brachten hagel over lover en gras, saeyden de heete sieckte door de Dorpen, deden vee en menschen sterven, en in 't korte stelden aen dingen die niemant buyten hun doenlijck en waeren: werdende somtijdts, als sy wilden, katten, somtijts Weerwolven, somtijts Bonte-kraeyen, en somtijdts yets anders. Hier by so vast blyvende, en soo veel bescheyts seggende, dat des Heeren Raden, daer door oorsaecke menende gevonden te hebben om den selvenvoortaen de hand wat beter te doen lichten in sulcke voor-vallen, alrede bestemden, dat hier zijnde eygen vrywillige bekentnisse, op sulck beken niet anders mochte volghen als schult-vonnisse, en op 't vonnisse de verdiende straffe.

Doch de goedertieren Vorst dese gevanghene dien niet tegenstaende seer vriendelijk aen-sprekende, vraeghe haer, ofse dat vliegen uyt de schoorsteen, daerse soo veel van geseyt hadde, wel in sijn teghen-woordigheydt soude konnen in 't werck stellen? waer op de schoone jonghe vrouwe zedighlijck antwoorde, van niet daer ter plaetse, maer wel in haer eyghen huys, indien sijn Vorstelycke genade gheliefde de moeyten te nemen van daer te komen, ende haer wilde veroorloven van aldaer op haere vrye voeten ghestelt te mogen werden. Kortelijck haer begeerte wierd ingewilligt; De Vorst, met eenighe van syne voorneme Raden, mitsgaders de Rechter, en Ampt-man van de plaetse, en eenighe gheestelijcke, gaen daer nae toe. De vrouwe

wert in sulcken kamer alsse aenwees op haer vrye voeten gestelt, sy langht voort een smeer-potjen uyt seecker kasjen, neemt een besem tusschen haer beenen, daer na besmeert haer selven met een weynig van 't voornoemde smeer, onder d'oxelen, onder de neus, en inde slaepen van 't hoofd; waer op eenige woorden spreekende, die noch sin noch verstandt in en hadden, soo dede sy een sprongh in 't ronde, even gelijk een hondt die nae sijn staert omloopt, en daer mede vielse als beswijmt ter aerden, met den besem tusschen haer beenen, soo vast in 't slaep zijnde dat men haer niet dan beswaerlijck scheen te kunnen wacker krygen. Dit slaepen duurde twee volle uren, tot groote verwonderinghe van alle de bystaenders, die verbaest zijnde, verwachten wat hier

eyndelijck van werden wilde.

De twee uren verstreken wesende, so stond sy, noch half inden dut zijnde, metter vaert weder op, ende haer met haer besem tusschen de beenen onder de schoorsteen vindende, so vraeghde sy (nu volkomentlijck wacker geworden, ende eenighsins buyten de voorgaende duyselinghe zijnde) ofmen haer niet wel hadde sien weder ter schoorsteen inkomen gelijk sy te voren daer uyt gevlogen was? De *Prince*, om haer voorts te deghen uyt te hooren, veynsende van ja; vraeghde waerse onder-tusschen geweest, en watse al gedaen hadde? waer op sy met een groote verseeckerheydt seyde, datse veel hondert mylen van daer was gheweest, daermen soo ghedanst en ghespronghen hadde datser noch vermoeyt van was. Datse aldaer

onder anderen gesien hadde, een seecker bejaert man, met een langhen grijsen baert, die den dans leyde, hebbende een swarte fluweelen mutse op 't hooft, een goude keten om den hals, en voorts van boven tot onderen hem beschryvende van sodanigen gestalte ende wesen, dat de *Prince*, en alle d'andere om - staenders, hem kennende wierden voor een vande Hof - richters aldaer teghenwoordigh, die meenighe van dese verdwaelde menschen hadde helpen veroordeelen, en ten vyere verdoemen. de Vorst wiert lachende, ende vraeghde de vrouwe, op den Rechter wysende, of de gene diese den dans hadde sien leyden, desen niet eenigsins en gheleek? waer op sy, hem wat naeuwer besierende, tot antwoordt gaf, dat hy de ghene diese aenden dans ghe-

sien, en aldaer by de hand gehadt hadde, niet alleen gheleeck, maer datse daer op den doot wilde sterven dat hy 't selfs was.

Verders onder-vraeght zijnde watse meer uyt-gherecht hadde, seyde sy, datse inde weerom-komste teghens de mast van een schip, inden *Rijn* seylende, aen-gevlogen was, soo dat het schip water hadde moeten scheppen, en in gevaer was geweest van te vergaen: waer van datse een buyl in haer hoofd behouden hadde, dewelcke sy toonde, en men bevondt inder daedt waer te zijn. Maer hadde die ghekreghen soo alsse eerst op haren om-sprongh duyselende ter aerden viel. Voorts verhaelde sy, datse het koren op sekeren Acker, buyten 't Stedeken ghelegen, met de staert van haer besem hadde ter aerden gheslaghen. Waer nae

zijnde doen sien, so bevondtmen dat het kooren daer omtrent was neer-gheslaghen door een dwerlwint, doch niet op de genoemde plaetse alleen, noch oock niet recht op den tijdt dat sy in 't slaep ghelegen hadde. Vele andere vreemde bejegeningen vertelde sy noch, waer geen proeve van konde ghenomen werden: ende daer onder verscheyden, die buyten allen schijn van mogelijkckheyd waren.

De medoghende Vorst, na dat hy haer met groot ghedult hadde uyt-ghehoort, seyde haer aen, met toe-stemminghe van alle de bystaenders, hoe dat sy noyt uyt de kamer geweest, maer alleen daer in 't slaep was gevallen: ende alle dese dingen diese verhaelt hadde, slechts hadde gedroomt. langh was sy eerse sulckx wilde gheloof geven: en eer men haer daer toe kon-

de brenghen van uyt het hoofd te setten dat haer niet inder waerheydt gebeurt was 't geen sy voor waer vertelt hadde. Eyndelijck men dede haer sien de proeve van't smeer daerse haer mede hadde gesmeert aen een Hondt, die ghestreecken zijnde onder sijn neus, terstondt duyselende ter aerden viel: sijn beenen van hem stekende niet anders dan of hy dood waere geweest. Waer op sy eenigh naedencken kryghende, soo dede de *Prins* haer in sijn bywysen door sijne Godt-gheleerde onder-rechten, en vermanen van haere sinnen van sulck by-geloof af te trecken, ende haer vertrouwen alleen te stellen op de gene die al-goedt en al-machtigh zijnde alles ten goede van sijne schepselen bestiert: ende de selve door haer ongeloove bywylen laet vervallen tot sulc-

ke vertwijffeltheden als sy haer dus langhe in ghevonden hadde. Haer daer mede van alle verdere straffe ontslaende, ende buyten alle moeyten van gerechts-dwanck stellende.

d'Andere ghevangene dede hy insgelijcx vry setten, nae ernstighe voorgaende vermaninghe, en belofte van beterschap. Bevelende syne Amptluyden, eñ Rechteren, wel scherpelijck, van voortaan niet meer met de menschen (die kostelijcke evenbeelden Gods zijn) so om te springen als of het stroowissen en tacke - bosschen waeren. Maer veel eer dusdaenighe by-gheloovighe, en dickwils ontstelde, en huns verstandts niet machtighe herssenen, met soetigheydt te bejeghenen, om de verdwaelde schapen, soo 't mogelijk was, weder op de rechte wegh te

brenghen: ende so de noot immers vereyschte eenige straffen te ghebruycken, dat het dan soodanige mochten zijn, die tot beteringhe en niet tot bederf streckten: ghevende tijd van bedencken, en sich beter door goede onder-rechtinghe te beraden: en niet, met de beschuldighde terstondt de mutsaert onder de voeten te stoocken, de verdachte van Duyvelerye inder daed voor den Duyvel te jaeghen.

Alle 't gheselschap en konde niet ghenoech vol-prysen, de besadighde ghematigheyt, en 't Vaderlijcke herte van desen goeden Landts-Heere over sijne Onderdanen. En, seyde *Radegond*, ick wil wel gelooven, dat het meerendeel, van 't geene men over hondert Iaren in dese Landen, van spoocken, van Alven, van Kollen,

van Kolrijdsters, van Toveraers, en Toveressen, heeft gheseydt, beuselpraetjes, en viesevaseryen gheweest zijn. Te meer also men huydensdaeghs, nu d'aenklachten daer van op-houden, en van de Recht-bancken als af-ghewesen werden, van geene dierghelijcke grillen, noch d'onheylen en ongelegentheden daer aen vast zijnde, meer en hoort, noch en weet te spreken. Daer te voren niet alleen huysen en ghehuchten, maer gheheele Steden, 't vuyle verwijt van die schandelijcke klanck nae gingh: en den Iaerlijkschen houw van al 't hout van Hollandt naeuw genoeg soude gheweest zijn, om alle de gene die daer over berucht en besproken waeren in d'asschen te leggen.

't Is waer, vervolghde *Reynhert*, en als men de gheheele saecke wel

insiet, so salmen bevinden, dat die plaetsen, daermen huyden ten daghe noch van sulcke ghedochten weet te spreeken, bewoont zijn door den slechtsten slach van menschen dieder inde Wereldt sijn te vinden. In't woestste van 't schrale Noorwegen, en in't koudste van't verschoven Lap-landt, weet men noch te seggen van wint te verkopen. In 't rouwste van 't Alpische gheberghte, dat Duyts-Landt en Vranckrijk van Italien scheidt, (waer niet dan weten-loose Herders en wonen) vintmen, so geseydt werdt, noch Tvenaers; en daer wert gevlogen door de lucht, ghegeten sonder versaedt te werden, en sodanige kuren door Kollen en Byte-bauwen ghepleeght, als men malkanderen over hondert Iaren hier plach mede vervaert te maken. En desgelijckx wert ghe-

seydt vande in-woonders van 't *Pyreneische* gheberghte, 't welck Spangjen van Vranckrijck verdeelt. Een volk, dat een tael sprekende die nieuwers inde Wereldt meer ghesproken werdt, haer eyghen spraecke noch schryven noch lesen en kunnen: en van alle gheleertheydt soo verre vervreemt zijn, datse hun bynaest schande soudent reekenen haren naem te kunnen onderteyckenen. Dese zijn in voorleden tyden boven alle volckeren over dese grouwelen verdacht gheweest. Soo dat noyt Iaer ten eynde liep, dat niet eenighe honderden, tot vermeende suyveringhe van 't Land, het vyer door onbedachten yver op-geoffert wierden. En ick kan, beleefde *Radegond*, u hier wat meer van als van hooren seggen spreken. Want ick, beyde het *Pyrencische*, en 't *Al-*

pische geberghte, uyt nieuwsgierigheydt door gereyst ben gheweest. Maer alsoo de Bergh-luyden tusschen Spangjen en Vranckrijck, so door haer onghemeene taele, als vreemde dracht, en afgesonderde wyse van leven, veel meer nieuwigheys aen d'oogen en d'ooren voordragen, soo sal ick, d'andere ter syden stellende, u alleen verhalen wat my selfs in dit geberghte weder-varen is.

Reysende dan *een* dach of twee vande Zee-kant af, Bergh-waerts in, geseten op een ghemackelijcke Muyl - esel, nae de wyse van dat Landt, ende een wegh-wyser te voet by my hebbende, daer ick wist dat ick my op vertrouwen mocht, en die boven de Fransche en Gascoensche, oock dese Berghtale sprack; eenigheydt dede my alderhande praet aengenaem zijn,

en het op - klimmen vande steyle rotsen, daer dickwils een uur twee drie werckx aen vast was, maeckte dat mynen Leyts-man ghemackelijck nevens mijn syde konde gaen, en wy so wel konden t'samen kouten, als of wy op een praet-stoel daer toe geseten hadden. En gelijk men gemeenelijck gewent is den vreemdelingen de meeste vreemdigheden van sijn Landt te vertoonen, soo wees my desen wegh - wyser onder-weegh een diepe dellinge, daer hy seyde dat de Kollen, en Kol-ryers, eens 's maents haer groote Feest-dach in quamen houden. Toonde my oock hier en daer verscheyde staken, daer hy seyde datmen de Toveners en Toveressen by hopen aen pleeg te branden. dan dat het hooge Hof van *Bordeaux* daer nu niet meer soo mede deur ghegaen

wilde hebben: en dat allencxkens het vermoeden van die dinghen of vele luyden begon te versterven. Daer het hem noch heughde, dat in vorighe tyden, het derde huys in verscheyden vleckten daer mede berucht plagh te zijn. Hy verhaelde mede, datter in het Dorp daer wy dien nacht soudē komen slapen, een Vlamingh (so noemen sy alle Neder-landers) woonachtigh was, die aldaer, getrouwt sijnde met een Berg-deerne, meenigh Iaer huys ghehouden hadde, ende dat wy, indien ick wilde, daer ter Herberghe soude konnen gaen. Ick, die niet lievers en wenschte dan yemandt in dat half woeste land te vinden daer ick mede konde spreken, was sonderlingh wel hier over in mijn schick, en belaste hem soo te doen.

De gansche wegh, langhs dit

gheberghte heen, was vol vreemdigheys. My somtydts vindende in een diepe Valleje, daer ick rontom teghens de Berghen, die met hare toppen door de Wolcken heen boorden, aen sach. Somtijdts op een hooghe steyle rotse, waer ick aen d'eene syde Vranckrijck, aen d'ander Spangjen in 't verschiedt hadde: met alle d'aenghenaemheden die sulck een gesicht aen 't ooghe kan vertoonen. Hier en daer sachmen op de spitsen van de Berghen noch vervallen Sloten en Burghen, meest alle in't rondt gebouwt, die mynen leyts-man seyde, dat de ghevluchte Gotten tot hare wycken in dit geberghte gevest hadden, tegens den over-val vande woedende Mooren, ten tyde dat by-naest geheel Spangjen, vande selve overlopen, en vermeestert wierdt. Het meerendeel

van 't Landt lagh woest en on-gebouwt, hoewel sommighe daelen niet on-vruchtbaer gheleken: dan de Bergen stonden meest al (uytgenomen daerse te klippig waren) met geboomte bedeckt: en wy reden somtijds door Bosschen van enckele Castanie boomen, draeghende vruchten die uyer-maten groot en schoon waren, en een loof dat seer cierlijck en schaduw-rijck stont. Wanneermen begonde omtrent eenigh Dorp te komen, die veel al in vruchtbare Valleyen lagen, en met klaere beecken doorwatert wierden; de welcke vande hooghe gheberghen, door Bosch, door Beemdt, en door alles heen, met groot gheweldt af - stortende van verre door 't schuymen niet dan groote witte strepen schenen, soo vondtmen omtrent een half myl in't ronde het Land ghe-

bouwt, en met kooren of geers besaeyt. Oock met Ooft - boomen van alderhande soorten beplant, doch niet eenparighlijck, maer so, datmen wel sach dat elck huyshouder inde ruymte voor hem uytkoos soo veel als hy meende voor dat Iaer voor sijn huysghesin van nooden te hebben. In het Dorp ghekomen wesende, vond ick de huysen gebouwt elck op sijn selfs, sonder aenden anderen ghehecht te zijn, maer so datmen om yeder in 't ronde heen konde gaen. Ter Herberghe intredende, ende op mijn kamer ghebracht werdende, was ick verwondert van daer te sien een nettigheydt (soo in ghewitte muren, als andere Hollantsche puntigheydt) daer myne ooghen door een langhe uytlandigheydt nu by - naest van af - ghewendt waren.

De Mannen vondt ick in dese gheheele Land-streke meest al op eene wyse gekleed; hebbende een roode klap - muts op 't hoofd, een kasack met wyde hangende mouwen, en een naeuw broekxken om 't lijf, en ten minsten een ponjaert, sabels gewyse gemaect op den rugge, en daer dickwils noch een rappier by aende syde: en die ons onderweeg te gemoet quamen, hadden gemeenlijk noch al een halve pieck inde vuyst. Maer boven al stonden hun seer aerdig hare kleyne sneeu-witte katoen-doecksche lobbetjes, die de nettigheydt van onse nette Hollanders selfs gheen schande schenen te konnen aen doen, alsse ook op Heylige dagen om hare halsen gestaen hadden. De jonge Dochters waren mede meest al op eenderley wyse op-getoyt, het hoofd bloot, en het hayr in 't ron-

de hangende tot op de schouderen toe, en daer boven op een kruyn van de groote van een hant-breed gheschoren. Hare lyven, die deur den banck recht en wel gemaect waren, doch wat aende poeselige en ghesette kant, waren beklemt in een rijg-lijken met halve mouwen, daer dan voorts de witte hemdts-mouw deur quam, die op den arm dichjes toe-gefronst was.

Dese lijken waeren vry diep uyt-gesneden, soo dat den halven boesem wel los en vry speelde, doch ghedeckt met het hemde, 't welck aenden hals met een kleyn gefronst kraeghen eyndighde, en aldaer met aeckertjes aerdig toegestrickt was, so dat sich maer de wijde van een vinger-breedt aen den boesem bloot vertoonende, daer door gelijk als segghen wilde, datter onder dat uytpuylend

en poeseligh Lywaet wat voor 't vraghen verborghen lagh.

De middel was met een syde lint om - gord, en de rock daer onder komende was kort, naeuwelijck tot half-weghen het been daelende, 't welck voort op sijn Iacht Goddins in een ledere toegheregen laersken ghehoost was. een dracht, voorwaer, die in sulcke Boschachtige plaetsen *Diana* met haere Bosch-Goddinnen niet qualijck uyt en beelde. De Vrouwen hadden het hoofd ghedeckt, doch in elck Dorp bynaest op een sonderlinghe wyse, en de Weduwen konden aen haer hulsel vande vrouwen onderscheyden werden.

Het sien alleen van dese ongewoone drachten dacht my de moeyte van de reyse wel dubbelt waerd; maer een Landts-man te vinden, daer ick meende dat de

naem van Neder-lander niet eens bekend was, dede my doen wel sien, datter weynig plaetsen inde wereld mosten wesen, die van dat over al t'huys zijnde, en haer over al geneeren konnende volck, niet besocht, en bewoont en wierden.

Na d'eerste verwelkominge, met mynen Waerd in verder kout gerakende, verhaelde hy my het toeval dat hem daer ghebracht en ghehouden hadde. Namentlijck, dat zijnde een Ambachts-ghesel, ende door den Oorlogh uyt Neder-landt verdreven, en ghenootsaeckt in andere Landen zijn kost te gaen soecken; hy door Vranckrijk na Spanjen meenende te reysen, gekomen was in dit gebergte, en eyndelijck in dit Dorp; daer hy hem wat ter neder settende, en werck kryghende, ten lesten gherackt was in 't huys van sijn huys-

vrouwen Vaeder, een man van goeden doen nae 's landts gheleghentheydt, hebbende eyghen Huys en Hof, ende vele Vee en Schapen op 't syne hoedende, benevens een Yser-delve, daer hy nevens andere sijne geburen zijn aendeel in hadde. Hier sijnde wierd hy verliefd op een vande Dochters vanden huuse, een jonck Meysken, van een vrolijcken gheest, en niet onbevallich; 't welck de goede wille van desen Vreemdelingh tot haer merckende, (ghelijckse argh, en minne-soet, gemeenelijk in die landen zyn) en daer by komende, dat den Nederlander, zijnde in 't beste van zijn leven, lanck uyt-ghewassen, blondt van hayr en blanck van vel, (wat ongemeens in die heeter ghewesten) en recht de stal van een fray volslaghen Ionghelinck hebbende,

soo had sy hem in korter tijdt immers soo wel besindt als sy van hem besint was: en dese sinneljkheydtjes, onderlingh nae een wit trachtende, waren niet langh sonder te genieten d'uyterste vergenoeginghe van haer verlanghen. Waer uyt een on-ghelegentheydt ontstondt, die de Vader, een welberaeden man zijnde, en dit meysken om haere soet-aerdigheyds wille sonderlinge lief hebbende, dede een wijs beslyt nemen van dese gelieven sonder veel geruchts aenden anderen te helpen: ende sijn Dochter (terwijl 't anders niet wesen en konde) gelijck als met sijn wille uyt te besteden. Om met op - spraeck van alle de werelt haer geen Moeder te sien, eerse een Man hadde.

Dus, seyde hy, was hy hier gekomen, en dus gebleven; en soude

hem hebben moghen van sijn geluck bedancken, hadde het Landt daer hy woonde niet soo seer van toverye onder-gavich geweest.

Ick schrickte, beleefde Herderinne, als ick dit hoorde, te meer alsoo het was slaende op 't gheene mynen wegh-wyser my gheseydt hadde. Dies met verwonderingh onder-vraghende d'oorsaeck van dit sijn segghen, soo verhaelde hy my, hoe dat het een ghemeen evel zijnde in die Bergh-landen, van malkanderen seer lichtelijck voor Toveraers verdacht te houden: ende alles wat eenighsints buyten den gewoonelijcken loop van saken gaet voor toverye te achten: so hadde sijn Soontjen, noch naeuwelijckx thien jaren oudt zijnde, overlangen tijdt geweest by seeckere oude vrouwe in 't Dorp, berucht voor een Col-rydster, ende

daer voor eyndelijck verbrandt. (ghelijck ick, seyde hy, menighte van menschen, beyde mannen en vrouwen, ter dier oorsaecke in dese gewesten in mynen tijd hebbe sien branden) Dese hadde het Iongetjen met seecker smout uyt een potjen besmeert, ende daer mede was het met d'oude Col ter schoorsteen uyt ghevlogen, ende gekomen op een eensame plaetse daer veel volckx by den anderen was vergadert, en daer men ghedanst en gesprongen, gegeten en ghedroncken, en wonder vrolijck geweest hadde, met voorts alle de praetjes en omstandigheden diemen van sulcke by-een-komsten ghewoon is te vertellen. En hier hadde het Bengeltje geseyt, dat het mede hadde gesien hunnen buur-man, een van de voorneemste luyden, beyde in macht en middelen, van't

geheele vleck; en seer wel te kennen, als gaende, vermits hy sijn een been in sijn Ionckheydt inden Oorlogh verloren hadde, op een houte krick. Dit door 't Iongetje, nae sijn seggen, gesien, en in't huys voort gepraet zijnde, so was daer van eerst een doof geruchte door 't Dorp gelopen; maer eyndelijk sijn wijf eens met sijn buurmans Vrou woorden krygende, soo hadde sy haer uyt haestigheydt verweten, dat haer man een Tvenaer, en sy niet veel beter en was. 't Welck hem ten erghsten over ghedragen zijnde, so was hy genootsaect geweest hier over rechtelijk beteringe te soecken. Te meer ghebeten zijnde, dat hem dit uyt het huys van een Vreemdelingh (daer men doch selden yet in sijn eygen lant van lyden mach) bejegende. Dies hy hem tot vergoedinge van syne

eere in recht riep; de saecke soo hoog op nemende, datter niet min dan d'een of d'anders bederf aen scheen te hanghen. Welck recht eyndelijck betrocken zijnde voor den Hooghen Raet van *Bordeaux*, (die, seyde hy, nu so grooten gehoor niet meer en geeft aen sulcke beschuldigingen als men wel eer plagh te doen) Soo was hy na vele jaren pleytens, en na groote kosten gedaen te hebben met rotsen en reysen en vrienden te maecken, ten lesten daer noch af-gekomen met opentlijck te moeten bekennen datmen sijn buur-man verongelijckt hadde, ende hy hem voor een man met eeren hieldt. Welck ongeluckigh voorval hem niet alleen onghewilt hadde ghemaect by alle de vrienden en bloet-verwanten vanden selven sijnen Buurman (zijnde vande beste en aen-

sienelijkste van 't Vleck) maer hem oock syne gereetste middeltjes, in verdriet en on-geneuchte, hadde doen verteeren, en verwaerloosen. Soo dat hy daer door genood-druckt was gheweest een Herberghe op te setten. En noch daer-en-boven sijn Soontje (d'oorsaeck van al dit on-heyl,) in een ander Landt van hem te versenden: uyt vreesse dat het hem aen meer sulcke haperinghen mocht helpen. Door dien het Leckertje niet en liet vastelijck te blyven by 't ghene het vanden Buur-man eens geseydt hadde. En daer-en-boven voor waer verklaerde, dat in een vande kamers van sijns Vaders huys, eens 's Iaers, omtrent den voortijdt, een groote menigte van Kollen, in schijn van katten, quamen danssen, ende datse hem dan mede in een kleyn Katertjen

veranderden: en midden inden dans setten. Ende als den dagh aen quam, datse dan alle te samen door een ruyt vande glasen weer uyt vlogen.

En, vervolghde hy, dese praetjes, en uyt dit gepraet malkanderen over sulckx te beschuldighen, plagh hier in dit geheele geweste her - om so gemeen te wesen, datmen naeuwelijckx van yet anders hoorde. Doch ick moet bekennen, dat t'zedert dese aenklachten min ghehoors te Hove ghehadt hebben, d'onheylen daer uyt ontstaende oock seer ghemindert zijn: en d'ontstelde gemoederen allenckxkens beginnende te besadigen, het vaste gevoelen dat wy alle gelijck van dese dingen ghehadt hebben, hoe lanckx hoe meer begint af te nemen, en by velen in twijffel getrocken te werden. so dat ick bin-

nen den tijdt dien ick hier ghewoont hebbe, 't welck nu over de dertigh Iaren is, seer groote veranderinge hier in heb ghespeurt, en ervonden.

Dus eyndigde mynen goeden Weerdt, beleefde *Radegond*, en daer nae in een soeter praet vervallende vande eyghenschappen van dese gheberghten, en vande vreemdigheydt der taele dieder gesproocken wierdt, (in 't minste geen ghemeenschap noch met de na-burighe Fransche noch met de Spaensche talen hebbende.) Soo seyde hy, hoe hy wel dickwils verstaen hadde, dat dit d'oude taele was diemen in Spangjen voor den inval der Romeynen ghesproken hadde. Ende dat de selve naderhand, noch door Gotten en Wenden, noch door de Mooren, Spanjen overlopen en verweestert heb-

bende, hadde konnen verdonckert of verdurven werden. Maer in dit geberghte altijd suyver was bewaert en in wesen ghehouden. Sijnde de selve mede noch huydensdaegs d'aengeboren tale van geheel *Biscayen*, en het merendeel van *Navarre*. hoewel d'ingesetene van die Landen, als onder Spanjen hoorende, de Spaensche tale daer nevens spraecten. Gelijk oock sy lieden (diemen *Basques* noemde) veel al het ghebruyck vande Gascoensche; en sommige oock van de Fransche en Spaensche spraken nevens de haere hadden.

Hier op dede hy sijn Dochter binnen roepen, een schoon en aerdig Dier, en dewelcke de vreemdigheydt vande voor-verhaelde kleederen noch schoonder en bevalliger scheenen te maken. Dese hebbende in haer handt een speel-

tuygh als een kleyn half door-gesaegt trommeltjen, 't welk rontom met bellen behanghen was, speelde, en danste op dat ghespel, en somtijds speelde en songh te ghelijck eenighe liedekens in haer tale, dewelcke, hoewel by my niet verstaen werdende, nochtans niet en lieten my groote gheneughte te veroorsaecken.

Des anderen daeghs na den noen, als nu de meeste hette over was, ende wy, nae de ghewoonte van die warme ghewesten, een middagh-slaepjen op-ghenomen hadden; bracht my mynen voldoende Waerd, nae een seeckeren seer lustighen oort buyten 't Dorp wandelen: alwaer de Jonge Maeghden, op alle vyer-daghen, gelijk 't doen een was, gemeenelijck quamen danssen. De plaetse was aen-ghenaem overschaduw

met groote boomen, die een breed bladt hadden, het wijngaerts blad niet heel onghelijck. De soete Meysjes, waer onder onse huysdochter mede een was, waeren alle op 't netste en kostelijckste na haere wyse toe-ghemaect; met bloem - kranssen van alderhande slagh van blóemen op hare hoofden; ende 't ghespel daerse op dansten was een bommetje met een fluytjen, 't welck door een en de selfde speelman, elcke handt aerdigh zijn werck ghevende, en d'een op de maet van d'ander doende passen, wel ghenoech beschickt wierd. Haer dans was een ronden dans, waer in elck sijn vlogghe raddigheydt op 't bevallighste toonde; ende somtijdts de Speel-man wat op-houdende van sijn gespel, soo songen sy elck op haer beurt een liedeken om, dat mede

niet on-aengenaem was te horen. In 't kort ick vondt hier soo vele soetigheydts, dat ick'er drie gheheele dagen bleef eer ick van daer konde geraken. My noch menigmael inde sin komende, de vrye, en onbedwongen wyse van leven van die als uyt de wereld woonende bergh-luyden; dewelcke voorwaer gerust en geluckigh souden geweest zijn, haddense door dese bulle-back van Tovery niet ontrust geworden: die, 't sy waer, 't sy waen, niet gelaten heeft haer langhen tijd ongeluckigh te maken.

Yeder een had met seer grooten aendacht gehoort nae dit verhael van *Reynhert*, als *Woutheer*, siende dat hy ophielt, het woordt vatte, en aldus vervolghde. 't Is buyten twijffel (vriendelijck geselschap) dat schijn bedrieght, en schijn nochtans menighmael voor

waerheydt aengenomen, jae voor wonder ghehouden werdt: daer dan waen van Tover-kunst, by onkunde van goedt onder-soeck, ghemeenelijck onder speelt. Een levendigh voorbeeldt daer van, sal ick u verhalen, in een voorval, dat hoe-wel verre van hier gheschiedt, niet en laet voor waer na vertelt te mogen werden, also ick het hebbe uyt den mondt vande gheene die oogh-ghetuygen daer van sijn geweest.

Ghy weet, wyse *Radegond*, dat ons Vaderland, hoe-wel kleyn in sijn eygen om-vangh nochtans syne machtighe armen, in 't vervolghen vanden Spanjaert onsen erfvyand uyt-gestrect, heeft selfs tot in Oost en West-Indien: en dat den Hollandtschen naem in onse eeuwe beroemt geworden is beyde daer de Son op en daerse on-

der gaet. Hebbende onse Landslyden, tot haren grooten Lof, in't uysterste van 't Oosten, met het bouwen van een nieuwe Stadt weder levendigh ghemaect den ouden naem van het eertijds vermaerde *Batavia*, daer onse voorouders hier voren by bekend zijn geweest: en haer selven, met haer kleyn Landeken, by vrienden en vyanden, ontsachelijck en ruchtbaer door hebben ghemaect. In dit nieuw *Batavia*, gheleghen in 't groot Eyland *Java*, heeft sijn verblijf den Opper-bevelhebber der Nederlandsche saken over gantsch *Indien*; die vande kleyne Koninckxkens, dewelcke wel eer in dit Eylandt verspreyt waren, en nu door den grooten *Mataram* meest al geweldelijck uyt-geroeyt, en te niet gebracht zijn, seer plach geacht en ge-eert te werden. hebbende d'on-

se, tot een toevlucht in allen noot, aldaer gebouwt, so vasten, en door kunst en kost so treffelijck ghesterckten Burgh, datse menschelijcker wyse gesproken, de macht van gantsch Orienten niet te vreesen en heeft. Gelijck by twee bloedige belegheringen vanden Moghenden *Mataram*, die daer vele duysenden van sijn volck voor liet sitten, wel ghebleken is. Onder 't beschut van desen Burgh leydt de Stadt, aen een schoone visch-rijcke Rievier, die daer door heen vloeyt: ende soude noch in gezondheid en soetigheyd van lucht, noch in vruchtbaerheydt en vermaeckelijckheydt van Landouwe, yet te verwenschen hebben, soose mocht bevrijdt wesen vande vreesen en 't ghevaer van twee wreede gedierten, de Tyger, en Cocodril, in welcker verslin-

dende Muylen menigh mensch aldaer Iaerlijckx het leven laet. En waer van het laetste tot sulken ongelooffelijken groote uyt-groeyt, dat die van Egypten - landt maer voor onder-blijfseltjes daer by te achten zijn. Op de Tyger, nemen den Opper-bevelhebber, en syne Raets-luyden, by-wylen vermaeck een arbeysamen Iacht aen te stellen, die met vele honderden Iaghers volvoert, en meerendeels met de dood vā eenige deser wrede gedierten, ten gemeenen nutte beloont wert. 't Gebeurden eens, dat nae 't voleynden van dusdanigen Iacht, als men met het vallen vanden avond weder t'huyswaert keerde, en dicht by de Stadt de paerden inde Rievier volgens de gewoonte, dede drincken, dat het Paerdt van een der Lijf - schutten des Opper-bevelhebber, soo

als het nevens des selfs syde, onder menigte van andere, met sijn hoofd al drinckende in 't waeter stont, van een Cocodril, die daer omtrent op sijn luymen lach, met eenen slach onvoorsiens in sijn wijtgapend back-huys gevat, en wat weer oock dat het arme beest met tegenstreven dede, van boven neer inde Rivier getrocken, en door dat grouwelijk water-gedrocht onder gedompelt, en met sadel en toom door-gesleept wierd. So dat den ruyter, dieer op sat, genoegh te doen hadde, om hem selven, met daer vaerdighlijck af te springen, voor verder on-heyl te bevryden.

Het gherucht van dit voorval liep terstondt door alle d'omligghende vlecken en Stedekens; en also d'Oostersche volckeren doorgaens seer by-ghelovigh zijn, en met een ydelen waen van Tover-

kunst en besweeringhen dapper swangher gaen, soo sondt den Koninck van *Cherebon* aen sijn bond-verwant den Neder-landtschen Opper-bevelhebber, hem doende aen-segghen, dat hy een besweerder in sijn rijck hadde van so hooghe wetenschap in sijn kunst, dat hy hem dat vermetel ondier uyt den af-grond des waters soude weten op te daghen: en levend voor syne voeten te brengen. Om aldaer sodanigen straffe over syn begaene ondaedt t'ontfangen, als hem in syne hooge wijsheydt soude goedt-duncken.

Den Opper - bevelhebber inder tijdt, een gaeuw en verresiende man, en een groot en naeu onder-soecker van alle geheymenissen van verburgen saecken; die menigmael het bedroch van sulcke besweerdere onder - vonden

hadde, waer van d'een sich vermat steeck-vry, d'ander schoot-vry te zijn, en vele de licht-gheloovige luyden vreemder kuren wys maekten, maer geen van allen, als 't op de proeve aen-quam, de steek van een mes op sijn naeckte huyl van een Hollandsche hand hadde derven verwachten. Hy, seg ick, siende den ernst, en de goede genegentheyt van dit nabuur Koninxken, liet het nevens behoerlijcke bedanckinge weten, dat hem soo kunst-kundigen besweerder op 't hoogste aenghenaem soude zijn: en dat, so hy sijn vermeten metter daet wist te bewaerheden, hy hem rijckelijck soude beloonen.

Om 't kort te maecken, de besweerder komt over, verthoont hem voor den Opper-bevelhebber, met een wan - ghelatigh en vreemdt op-slagh van ooghen, en

een rood rockxken aen, dat met op - gherolde briefkens (quansuys vol wonder-woorden) over al benaeyt was. Onder-vraeght voorts met ernstigh op-mercken nae de plaets, en alle d'om-standigheden van 's paerds on-geval; ende de ghelegentheydt van alles wel verstaen hebbende, seyt, dat hy het dier met sulcke besweringhen achter her sal komen, dat waer 't oock is, het de kracht syner Tover-woorden sal moeten ghehoorsamen in sich voor den Heere Opper - bevelhebber te recht te stellen. Dan alsoo het een saecke van swaer beslach was, dat hy negen dagen van nooden hadde om soo grooten werck uyt te voeren: en hem selven door de kracht van woorden, kruyden, en gesternten, daer toe machtigh te maken. De tijdt werdt hem vergunt; en wat

ghebeurter? eer de selve noch te deegh om is, komt desen Duyvel-Iaeger op den vollen middag met een af-grijselijck-groote Cocodril, ettelijcke vademen langh zijnde, inde stadt, en leyd de selve levendigh aen een touwetje (niet anders dan oft een speel - hondeken gheweest waer) tot in 't slot voor den Opper-bevelhebber; die een van sijn by-staende volck belast het beest met een bijl inde neck te slaen, dewelcke daer van af-stoot als van een aen-beeldt, en het dier, sich met een groote felheydt om-wendende, soude den man af-gemaect hebben, hadde hy door de Soldaten niet ont-set geworden; die het met steecken, en schieten, niet sonder moeyten, voort ombrachten.

De verwonderinghe hier over was niet weynigh; en de kracht

vande Tover-kunst begon by velen in aensien te komen. Als d'Opper-bevelhebber, wat verder gesien hebbende dan d'andere met haer verstant reycken konden, hun verklaerde, hoe dat hy van begin aen desen besweerder heymelijck Wacht ghestelt hadde, die hem nacht en dach souden nae-gaen, en alle sijn handel en wandel naerstelijck bespieden, om hem daer van volkomen bescheydt te brengen; deselve een goede vereeringhe soose haer hier in wel queten, toe-segghende. Dat dese hadden verspiet, dat nadien de besweerder, met verscheyde malle grillen aen te rechten, het volck in verwonderinghe gebracht hadde, hy eyndelijck in 't Bosch hadde wesen vanghen een vetten gladden Aep, die hun met duysenden aldaer in 't geboomte houden, ende

lanckx de neder-hangende tacken af-glydende dagelijckx inde Reviere komen drincken: alwaerse bywylen vande Cocodrillen verrascht, en ingesloctt werden, die geen liever noch aengener aen en hebben als dese Aepen. Dat voorts dese besweerder den synen die hy gevangen hadde op-gesneden hebbende, daer in hadde gedaen een grooten scherpen tweetackighen hoeck, vast gemaect aen een lange lijn, en daer na hem weder toe ghehaeyt, en met bloemen en bladen besteecken hebbende, so hadde hy hem vast ghebonden aen een van die af-hanghende tacken, met den mondt aen 't water, en even in sulcken schijn als of hy dronck, hebbende eerst te voren verspiedt waer omtrent een seeckere groote Cocodril sich inde Reviere onthiel.

Alles aldus toe-bereyt, en de besweerder sich met een kleyn uytghehooft schuytjen achter eenigh riedt en ruyghte verburgen hebbende, soo en duurdet niet langh, of de Cocodril dese proye daerse soo graegh op sijn, gewaer werdende, schooter nae toe, en rucktese met eenen slock vande boom in sijn balgh, daer mede datelijck na de gront gaende. Den Indiaen, terstont bot gevende aen sijn lijn, volghde hem met sijn schuytjen soetjes achter aen, en daer nae het lijntje allenckxkens weder inpalmende, gaf daer so nu so dan een rock aen, tot dat hy vermoede dat *den* hoeck in't ingewant vande Cocodril vast ghehecht most wesen. Alsdoen stilletjes weder na Landt roeyende, so dede hy het gewonde, en te mets machteloos werdende dier, door de groote pyne

die het by 't aen-trecken vande lijn gevoelde, sachjes nae-swemmen: en op 't land zijnde, dede het mede, om de smerte vanden snydenden hoeck te mogen ontgaen, met hem te Lande komen, en hem volgen, geleyt by het lijntjen als ick u terstondt geseyd hebbe. Tot dat het sich siende in gevaer van 't leven (dat allen dieren aen-geboren is te willen behouden) noch op 't uysterste toonde 't geweld dat ghy gehoort hebt.

Hier mede kreegh 't groot gevoelen van de kracht deser besweringhen aldaer een groote krack; en 't is te gelooven, dat soo alles wel ondersocht wierdt, het op andere plaetsen in velen mede soo gaen soude: daer waen dickwils voor waerheydt aengenomen, en de menschen in een beklaegelijcke blintheydt dus doende gehou-

den werden. Hoewel ick niet t'eenemaal wil ontkennen datter geen tovenaers noch verduyvelde menschen soudē zijn; maer alleen met mijn mede-gesellen van dat ghevoelen ben, dat veel bedrochs onder sulcke voorvallen schuylt, en vele on-heylen met niet al te licht gheloovigh daer in te sijn konnen voorkomen werden.

Ick ben nu ten vollen voldāen, geestige Herders, seyde *Radegond*, dat dese twee *Catwijcken* haeren naem vande Collen, in katten verandert, niet en hebben, als de soete *Ermgaerd*, en wel meer met haer, hebben gemeent; maer echter en kan ick niet versinnen, waerom dese twee Dorpen een wijck en toe - vlucht der *Catten* gheuoemt werden; daer nochtans dit Dier daer niet meer dan elders te vinden en is.

Waermond, die een groot Liefhebber, en onder-soecker, vande gedenck schriften der Vaderlandsche oudtheden was, antwoorde datelijck daer op. Wyse en waerdige Herderinne, daer zijn al vry meer verborghentheden in dien naem verholen dan ghy wel denckt. Want al ist dat den naem van Cat u aenstotelijck schijnt, soo gelooft my nochtans, datter gheen en is onder de Dieren, naest die vande Leeuw (by dewelcke, als van outs altijts onses Lands wapen geweest zijnde, en den aert vande Landsaten eygentlijck uyt-beeldende, wy meest inde werelt bekend zijn) daer wy meer van behooren te houden, en ons meer in te roemen, als die vande *Catten*. 't Is waer, dat de Spanjaerden, onse Vyanden, ons bywylen tot verwijt met den naem van water-katten noemen;

maer ick vertrouw, dat soo die Specken dese water-katten (ghelijckse somwylen dreygen te willen doen) wat te na aen haer kaeskamer komen, sy haer soo sullen krabben, dat het hun heughen sal onder haere klauwen geweest te zijn. Maer andersints, dese wyken, of Dorpen, daer ghy van spreeckt, en sijn geen vlucht-plaetsen gheweest van eenige Dieren, maer van een vroom en vry volck, de *Catten* genaemt. Eersten naem (so verre de geheugenisse reycken kan) van onse alder-eerste Voor-ouders, en van over de twee-duysent Iaeren inde Wereldt bekend.

Dese *Catten*, woonende eertijds hoogher den *Rijn* op, omtrent waer nu het Landt-graefschap van *Hessen* ghelegen is, en daer d'overblijfselen vanden selven naem, die wy in onse *Cat-*

wijcken hier hebben, oock mede noch ten huydigen dage inde namen van *Catzenellebogen*, *Cattenfort*, *Catwinckel*, en andere meer, ghevonden werden. Sijn of door oneenigheydt onder den anderen, of door dien het Landt te seer met volck over - kropt was, of door sucht van nieuwe woon - plaetsen te soecken (waer die eeuwen seer made swanger gingen) van een gescheyden geweest: en een gedeelte daer van zijn (so men seyt) onder *Bato* haren Heyrtocht-leyder (die men naederhand met een verkort woordt *Hertogen* genoemd heeft) den *Rijn* af - sackende, eyndelijk gekomen in een on-bewoont, en niemand toe-behoorend Eylandt, dat met de *Rijn* en *Mase* te wedersyden, en met de Noordt-zee van voren omringht zijnde, niet min vruchtbaer als veylig, en niet

min veyligh als wel gelegen was. Hier dit vrye volck, sich in een vrye plaetse, sonder yemands onwil of ongelijck, ter neder settende: en de selve nae haeren Oversten *Bato*, (soo vermeent wert) *Batavia*; of *Batoos-have*; of veel eer, om datse t'haerder baete eyndelijck een bequaeme woon-plaets aende mondt vanden *Rijn* gevonden hadden, met een duyts woort *Baet-haven* noemende; en sy selfs allencxkens daer nae den naem van *Baet-havers*, nu in 't korte *Betuwers*, en wel eer by de Romeynen van *Bataviers* krygende (waer van noch huyden ten dage, in en omtrent de *Betuwe*, de namen van *Baten-burgh*, en *Bate-steyn* overigh zijn) hebben aldaer gevest gehad een vryen staet, die nu over de twee-duysendt Iaeren gheduurt heeft. Tot hanthavinge waer van,

dese oude en nieuwe *Bataviers* met een onverwachte uytkomste, hebben ghevoerd twee de felste Oor-looghen, tegens de machtigste en meest ontsiene volckeren, daer oyt ghedenck-schriften van ghewaeght hebben. Namentlijck in voorleden tyden tegens de wereldd-dwingende Romeynen: en in dese onse Eeuwe tegens de wereldd-druckende Spanjaerden.

In dit geweste dese onse Voor-Ouders haer neder-settende, hebben aldaer ghesticht dese twee Wycken, ofte verblijf-plaetsen, der *Catten*. En allenckxkens haer aen beyde de Oeveren van haer Eylandt uyt-breydende, zijn geworden een dapper en gheducht volck, die tot een groote menigte van strijd-baere Inwoonderen uytwassende, haere vryheydt tegens vreemde en vrienden man-

nelijck beschermden. En 't doedt my noch goedt, weet-gierige *Radegond*, als ick onse Voor-Vaders by de Roomsche schryvers selfs hoor noemen, Betemmers van *Britannien*, de schrick van Duytslandt, de noodt-hulpers van 't Roomsche Rijk, dappere Helden, verwinners veler Oorlogen, het beste ghelit van haer gantsche heyr-kracht, en daer ten hoogsten veel aen ghelegen was wiese mee of tegen vielen. Een volck (soose wyders seggen) dat niet, als andere volckeren, gehouden wierdt of voor Onderdanen of voor Vyanden, maer voor vrienden en Mede-gesellen, jae voor Broeders en bondt-genooten, vanden Roomschen staet. Die noch door Tollen beswaert, noch door de Tollenaers uyt-gesopen wierden: maer vry van alle lasten, alleen met

hare Man-heydt en dapperheyd, den Romeynen; hare bond-genooten, in tyde van noodt te staede quaemen. Zijnde Ridderlijck te paerd, stout en strijd-baer te voet, rap en handigh te sloop, en wien het swemmen als een eygen aerdt scheen aen-geboren te zijn. In 't kort, een volck, geacht het vroomste, en 't moedighste, onder alle die van Duytschen bloede en name waren.

Het soude my lusten, bevallige Herderinnen, en beleefde Herders (en ick geloof dat het u oock niet anders dan aengenaem soude konnen zijn) vanden beginne aen, tot het eynde toe, te moghen verhalen, hoe de vryheydt van dit vrye volck, genoeghsaem on-gekreukt, van Eeuwe tot Eeuwe, en hand over hand, is over-gegeven, en sorghvuldelijck bewaert ghe-

weest. Ende inder daedt altijd is in wesen gebleven, hoewel uytterlijck niet altijd even seer in schijn af-stekende. Tot dat een vreemd volck, wiens tale wy niet en verstonden, noch zeden en konden aen-nemen, en dat noch recht noch reden vā heerschappye op ons had, (sy aen ons, en niet wy aen haer, by Huwelijck vervallen zijnde) ons willende d'ondraeghelijcke boeyen, van een schandelijcke en noyt-geledene slavernye wreveliger wyse om hals en om handen werpen: ons alle teyckenen van dienstbaerheyte, in dese onse gulden Eeuwe, heeft doen af-schudden.

En voorwaer, niemand die de Vaderlandsche Vryheyd liefheeft behoort hier in onwetende te sijn. Iae men is 't schuldigh, de kleyne kinderen, vande wiegh aen, als in haer pap te eten, en in haer pijp-

kan te drincken to gheven. En Moeders, en Minnens, mosten 't haere Queeckelingen, in plaetse vande fouteloose sproockjes, van 't Root-kousje, vã 't Smeer-bolletje, vande Singhende springende Lovertjes, en diergelijcke, sonder op-houden vertellen, en in-scherpen, om die teere gemoeden. Van jonckx aen, een indruck tot voorstandt van dese soo langh bewaerde, en soo dier gekochte, vryheyd te geven.

Dan daer is vry wat verhaelens aen vast, en de Son is alreede over 't Zuyden, soo dat *Eerrijk* en *Eelaerd* wellichtelijck souden mogen t'huys gekomen zijn; en 't soude niet alste wel voeghen dat den Ouder-dom na de Ionckheyd soude moeten wachten. Daerom sal 't mijns bedunckens, best zijn dit tot beter gelegentheyt uyt te stel-

len. Also wel ook, siet daer *Diederijck* en *Rosemond* aen-komen, die haer maeg ongetwijffelt al sal geseyt hebben dat het middag is. hier mede stonden sy alle ghelijck op, en na datse *Rosemond* en *Diederijck* in gewacht hadden, die met vele beleefde woorden haer lang wegblyven ontschuldighden, so spoeden sy sich te samen nae 't Dorp van *Cat-wijck*. Alwaer sy niet lang gheweest hadden, of sy saghen de gewenschte wagen aenkomen die haer aen tafel soude helpen.

Alles was nu gereet, en de spyse selve scheen de genoode te noden tot aensitten. Boven aen wiert geplaeft de wyse *Radegond*, tusschen d'Eerweerde *Eelaerd* en d'Achtbare *Eerrijck*. Aen *Eerrijck* volgde *Rosemond*. Aen *Rosemond* *Diederijck*, aen *Diederijck* *Ermgaerd*. En daer tegen over, aen d'ander syde,

Reynhert, Woutheer, en Waermond; en dan voorts d'overighe Ionckheyd. Maer 't was een soetigheyt om sien, hoe de verghenoeginge *Reynhert* ten oogen uytscheen, als hy hem selven vond recht teghen over sijn soo seer beminde *Rosemond* sitten. Het eerste glas dat hy kreegh most haer gesontheyd opgeoffert werden; maer helaes! sijn oogh was meer dorstende nae 't sien van haere schoonheydt, dan sijn mondt nae 't drincken vande wijn: en d'eene dorst wierd door sulck laven meer ontsteecken dan d'ander gelescht. Somtjids scheen hy als met open ooghen te willen op-rapen alle de vlammen die de haere ontvielen: Somtjids die half toedoende, te willen weghsluyten de aengenaemheyd die hy in haer gesicht gevonden had: en by wylen syne ooghleden als gor-

dynen toe te schuyven over 't afbeeldtsel van soo een bevallighe schoonheyd als haere tegen-woordigheyd inde syne gemaelt hadde. De tafel was versien, met het smaeckelijckste, dat de Zee, de Duynen, en het Veldt, konden uytleveren; maer wat konde hem wel smaecken, wien de soetigheyd van *Rosemond* te be-oogen alle andere dingen on-smaeckelijck ghemaect hadde?

Doch als versaetheyt den honger, en het fruyt de voor-gerechten hadde verdreven; O! wat wast hem een aen-ghenaemheydt *Rosemond* een over-groote Crabbe te sien ontleden! hoe prees hy de bevallige handigheydt die sy in 't breecken ghebruyckte; hoe verwonderde hy hem over de welvoegende beleeftheyd daer sy het gebroocken mede omdeelde; en

wat een on-lydelijcke vermetelheydt dacht het hem in *Woutheer*, te derven denken dat hy vande syne een gerecht soude maken dat de schoone *Rosemonds* te boven konde gaen. Maer als sy hem met een vriendelijk op-gesicht een snebbe vande hare toe-reyckte, en hy in't reycken haer wel-gemaecte vinger raeckte; O! wat wiert hy nydigh op de in sijn sin al te gheluckige krabbe, die van soo schoonen handt soo langh gehandelt was gheweest. En doen sy 't hem daer nae eens bracht, en wasser geen gheluck meer dat hem dacht by 't syne te kunnen vergeleecken werden: noch en misgunde de Goden langher haer Hemel-dranck niet, naedien sijn mondt mocht ghenaken het glas daer *Rosemond* haer lipjes aen geset hadde. Kort-om, wat ghebeurdender, dat hy niet

of tot lof van *Rosemond*, of tot syne liefde en wist te trecken? en hoewel al eenige uren hier mede toegebracht waren, soo scheen hem nochtans de tijdt misreeckent, en het uur-werck ontstelt, dat de besorghde Ouderdom waerschouwde te vertrecken, en hem daer door ontrock 't ghesicht van sijn noyt genoeg gesiene *Rosemond*.

Den dagh begon nu al te daelen, en de meeste hitte was over, als elck hem in sijn vorighe plaets weer te waghē sette. Menighen fraeyen loop, deden langs de weg, de wackere honden van de Iachtlievende *Woutheer*, op de af-gheweyde knijntjes: en versheyden van die onnosele diertjes, wierden *Radegond* en *Rosemond*, al levende uyt de tanden haerder Rovers aengebracht, door den Iongen die nevens de waghē liep; middeler-

wijl datse hondertderley Liedekens den hals braken om de tijdt te korter te vinden. Maer als sy nu een goede poos haer met wild-sang en boere lietjes luyds-keels onder den anderen vermaeckt hadden; so hief *Waermond*, op d'eerste stilte, met een lieffelijke stem een gesang aen, dat alle d'andere na hem dede luysteren.

Liedeken.

I.

*TErwijl u oogh noch somtijds vriendlijck stondt,
En ick een kus mocht kryghen van u mondt,
Was niemant soo gheluckigh hier in 't Landt,
Als ick mijn selven vandt.*

II.

*Dat is voorby, en nu voel ick mijn hert
Allenckxkens in een ander net verwert,*

*Dat sacht als sijd', my aen een zieltje bindt,
't Gheen sijns gelijck naeuw vindt.*

III.

*Doch of 't geviel dat d'uyt-ghebluste vlam
Weer leven kreegh, en weer aen 't branden quam?
Of d' oude Min weer in mijn boesem sloop,
En mijn gemoedt be kroop?*

IV.

*Hoe-wel dat ghy zijt schichtigh als een Rhee,
Hard als een Rots, verbolghen als de Zee,
Sy suycker-soet, en vriendlijck als 't gesicht
Van 't eerste Morgen-licht.*

V.

Nochtans met u wensch ick te mogen leven,

*Met u wensch ick mijn gheest te mogen gheven,
Met u wensch ick, door on-verbroocken Wet,
Een Dack, een Disch, een Bedt.*

Elck sach ander aen, niet konnende bedencken, op wien *Waermond* (die 't grootste werck vande Min noch vande Meysjes niet gewent was te maecken) dit mocht geladen hebben. Doch soo als sy hier over inden dut waren, begon *Reynhert*, die nevens hem sat, aldus te singen.

Liedeken,

Stemme: Straffe Galathea.

I.

*S*choone *Vyandinne,*
Sult ghy noyt af-laten,
My, die u beminne,
Eeuwiglijck te haten?

*Helaes! wat kan 't dan baten
Of ick u val te voet?
Mijn steenen, noch weenen,
Noch klachten, versachten
U wreet gemoedt.*

II.

*Ick, die eens voor desen
Leefde wel te vreden,
En mijn gantsche wesen
Stierde nae de reden:
Die sie my nu af-treden
Van 't geen ick eerst verkoos,
soo malen, en dwaelen,
Mijn sinnen, door 't minnen,
Gantsch vruchteloos.*

III.

*Alde waerde boecken,
Die ick plagh te loven,
Legghen achter hoecken,
Dick en dicht bestoven:
Vermits dat nu drijft boven*

*Een nieuw-gheboren lust,
Die 't herte, met smerte,
Door 't pogen nae 't hooghe,
Geheel ontrust.*

IV.

*Sinnetjes keert weder
Van 't verdrietigh mallen,
Ghy zijt veel te teder
Om soo hard te vallen:
U kosen, en u kallen,
Is liffelaffery;
V woorden bekoorden,
Noch dichten verrichten,
Daer noyt yet by.*

Soo haest als *Reynhert* op-hielt, hefte *Woutheer*, die besyden de gheestighe *Radegond* sat, en vermeendt wierdt haer niet qualijck te willen, dit volghende met een sonderlinge bevalligheyt aen.

Liedeken,**Stemme: C'est trop courir les eaux.**

I.

*W*Anneer u schoone handt
 De snaren kunstigh spant,
 En op d'yvore luyt een aerdig deuntje speelt,
 Soo wert in mijn ghemoedt een lieve lust geteelt.

II.

En als u stem, so soet,
De snaren spreecken doedt,
Ghevoel ick in mijn borst mijn hertjen heel ontoert,
En buyten breydels dwangh my t'eenemael ontvoert.

III.

Maer alsser valt een vonck,
Van u vervlogen lonck,

*Raeckt hert, en ziel, en sin, en alles inden brand,
En ick soeck, doch te laet, vergheefsche tegen-standt.*

IV.

*Dies blijf ick dan u slaef,
En offer tot een gaef,
De suchjes van mijn ziel, de wenschjes van mijn hert,
De traentjes van mijn oogh, ken-tekens van mijn smert.*

V.

*Gaet wenschjes van mijn hert,
Gaet teeckens van mijn smert,
En bid, gelijk als sy is oorsaeck van dees pijn,
Dat sy wil wederom daer van gheneester zijn.*

Maer *Diederijck*, die de schoone *Rosemond* by haer sneeu-witte hand hadde, niet alleen stom konnende blyven in 't midden van sijn vergenoegen, vervolghde dit

singhen vande Herders, na dat hy de best-beminde een vriendelijk lonckjen toe-ghewurpen hadde, in deser voegen.

Liedeken.

Stemme: Le Curé de Mole.

I.

*NEt ghespannen boochjes,
 Net gespannen boochjes,
 Op soo soete ooghjes,
 Op soo soete ooghjes,
 Ghy schiet een veel scherper schicht,
 Als de pijl van 't Minne-wicht,
 En raect met een diepe wond
 Onse hertjes tot de grond.*

II.

*Poesel-sachte hantjes,
 Poesel-sachte hantjes,
 Waerde Minne-pantjes,*

*Waerde Minne-pantjes,
 Ghy bestiert den dissel-boom,
 Van ons liefde met u toom,
 En hebt onder u geweldt
 Onse sinnetjes gestelt.*

III.

*Roosich-roode lipjes,
 Roosich-roode lipjes,
 U coraele tipjes,
 U coraele tipjes,
 Hebben 'k weet niet wat voor soet,
 Dat ons ziertjes smelten doet,
 En maer met een kus geraeckt,
 Ons geheel u slaven maect.*

IV.

*Dus geboeyde slaven,
 Dus geboeyde slaven,
 Aen u schoonheydts gaven,
 Aen u schoonheydts gaven,
 Vinden wy ons meeste vreughdt,
 In ons meeste ongeneught,*

*Noch en ruylde onse pijn
Met geen veyligh vry te zijn.*

V.

*Want soo wy niet missen,
Want soo wy niet missen,
In van u te gissen,
In van u te gissen,
Schuylder gheenen wrevel-moedt,
Onder sulcken soeten soet.
Noch u schoonheydt is geen baeck.
Of van wreetheyd, of van wraeck.*

Dus besich zijnde met singen, waren sy, eer sy't wisten, te *VVassenaer* ghekomen. Alwaer, terwijl de peerden peysterden, drie vande Herders, door het sien van eenighe Herderinnen van die plaetse, dewelcke van verre niet onbillick schenen, vande wagen gelockt wierden, om de selve te gaen begroeten. Maer *Reynhert*, die wel

wist dat hy nieuwers soude vinden 't geen hy in sijn *Rosemond* gevonden hadde, nam onder-tusschen in, de verlaten plaetse van *Diederijck*; en met een half beswijmend ooggh haer een ghestolen lonckje toe-werpende, so seyde hy. Ach! al te schoone, of al te wrede Herderinne, en sult ghy nimmermeer geloven, of geloovende willen erkennen, dat *Reynhert* u acht boven al dat te achten is? gewis, of hy heeft u lief; of daer is geen liefde meer inde werelt. Want ghy moet dit weten, dat het een recht teecken van ware liefde is eerbiedig te zijn teghen de ghene diemen liefst; en in wien hebt ghy oyt meerder eerbiedigheyt t'uaerts ghevonden, als in hem die sich noyt ontsien en heeft te misnoeghen om u te vernoegen. die noyt wetens u en misdede, en onwetende misdaen heb-

bende, hem selven noyt en konde vergeven 't gheen uwe goetheydt hem vergaf. Wiens wil aen u welghevallen, wiens doen aen u wil, en wiens oordeel aen u doen was hanghende. Helaes! daer is groot onderscheyd, soete *Rosemontje*, tusschen lust en liefde; lust onderkruypt allenxkens 't besit van sijn meester, en wil gesagh gebruyken daer het onderdanigheydt schuldigh is: lievende niemand als sich selfs, en om sijns selfs wil de gene die het schijnt te beminnen. Liefde daer en tegen met een eerbiedig ontsagh mint het geminde om ghemindes wil, en sich selfs niet dan als een werck-tuygh van gediensigheyd voor 't geminde. En machmen sonder root worden yet tot voordeel van sijn selven segghen, soo segh ick, o waerde, doch meer waerdige *Rosemond*, dat dit

ontsach so levendigh in mijn ziel is inghedrukt, dat ick noyt t'uwent en ben ghekomen, of mijn beenen beefden, en mijn hert klopte, als ick omtrent u deur quam; uyt vreesse dat ick u daer door mocht mishaghen. Merckte ghy niet, als ick u alleen sprack, hoe qualijck mijne woorden aen malkanderen hingen? hoe weynig slots het hadde 't geen ick seyde? en wat een belachelijcke Muys datter voor den dag quam als de bergen baren wilden? noyt kost yemandt beter bedencken, noyt min uytbrengen, 't geen hy wenschte, als den ongeluckigen *Reynhert*. Vielt u niet in, als ick u altijd hier of daer ontmoete wanneer ghy uyt waert, dat sulckx niet gheheel by gheval geschiede? wasser wel oyt weer, oyt windt, oyt belet, dat my uyt 't *Voorhout* konde houden,

als ick hope hadde mijn *Rosemond* daer te mogen sien? en wat waren dit anders als on-wederspreeckelijke teyckenen van een overheftige liefde, en van een on-geveynst ontsach.

Hier wat ophoudende, om sijn adem te verhalen: en met een te sien hoe *Rosemond* haer hielt. so sag hy dat de Voer-luyden ghereetschap maecten om voort te vaeren: en *Rosemond* bekommert was, dat hy in 't besit soude willen blyven, vande plaetse, die een ander verlaten hebbende, hy sonder yemandt te veronghelijcken in-ghekrege hadde. Maer *Reynhert* was al te bescheyden, en had *Rosemond* veel te lief, en *Diederijck* in al te grooten achtinghe, om met d'een een voordeel af te sien, d'ander te misnoegen, en daer door moeyten onder 't geselschap te maken. Dies

hy datelijck; om haer gherust te stellen, seyde; denckt niet, schoone *Rosemond*, dat *Reynhert* yet soude konnen willen dat ghy niet en wildt: en dat hy niet gaeren dese plaetse en wijckt, aen een die ghyse oordeelt beter te verdienen, en hy hem so seer in gehouden meent, als inde beleefde *Diederijck*, voorspraeck van sijn tegen-woordigh geluck. Maer so een uysterste liefde, en een soo ootmoedighe ghehoorsaemheyd, yet op u vermach, soo en wan-gunt aenden armen *Reynhert* niet de gunste van een eenigh afscheyt-kusjen, dat hem tot een volkomen belooninge, en *Diederijck* inde veelheydt vande syne tot geen verminderinge kan strecken. *Rosemond* met een lachende bevalligheyd haer hoofd schuddende, seyde daer op; kom, kom, 't en is niet altijd geweygert dat

niet ghegeven en wert; en hy alsdoen sijne lippen soetelijck tegens de haere aendruckende, gevoelde daer door sulcken ontroeringhe in 't binnenste van sijn ziel, als of de selve hem ten lyve uyt-geruckt waer gheweest om met de haere vereenight te werden. Dies hy, sonder hert, sonder sin, naeuw selfs wetende hoe hy al hommelende al stommelende over de bancken heen op sijn oude plaets geraeckt was, so onbeweechelijck sat als of hy levende doot waer geweest. en wat *Waermond*, en *Radegond*, hem deden, of seyden, hy was en bleef so, tot datse inden *Haegh* quamen. waer op hy naemaels dit klinckdicht maeckte.

Klinck-dicht.**Op de aen-ghenaemheydt van een kus.**

*Ach! kusje suyker soet, ach! lipjes lief aen-kleven,
Ach! mondje, daer mijn mondt wiert dichjes opgedruckt,
Ach! ziertje, dat mijn ziel hebt uyt mijn lijf geruckt,
Door sulcken soeten doen benaemt ghy my het leven:
En door een selfde doen kondt ghy 't my weder geven.
Een kus in my het beeld van dood en leven druckt.
Ick weet so grooten bee' is selden wel gheluckt,
Dan was met bidden oyt een schellemstuck bedreven?
Vooghdesse van mijn hert, ick 't my onwaerdigh ken:
Maer ghy my waerdigh maeckt 't gheen ick niet waerdigh ben.*

*Dies sullen, ziel, en lijf, en leven, en gedachten,
Leen-houwers van u gunst, Erf-eyghens van u wil,
Tot dat een ander doodt mijn Min en moeyten stil;
Alleen op uwe dienst in aller ootmoed wachten.*

De nacht had nu alreede met hare swarte vlercken ten deele beschaduwde de rondte des Aerd-bodems: en de tintelende Sterretjes begonden allenckxkens door te breken: als de wagen stil hielt voor het huys van *Eerrijck*. Die al te voldoende was om soo soeten geselschap hongurig te laten weggaen: 't welck eyndelijck, na vele beleefde woorden van weygeringhe, daer blyven most. En alsoo wierden sy, na 't eerste welkoomheeten, gheleyt in een groot Salet, rontom behanghen met goude

leer, en boven 't goude leer aen d'eene syde met de schilderyen van vijf op sijn ouds ghekleede vrouwen-beelden. Aen d'ander syde, teghens haer over, met vijf andere beeltenissen die de mans van dese vrouwen scheenen te vertoonen. Dewelke, als d'achtbare *Eerrijck* merckte dat *Rosemond* die met de kaers inde handt nieuwsgierighlijck besach, hem dachten dat gheen on-aenghename stoffe soudent zijn om wat van te kouten. en koutende het wachten nae 't Avondmael (dat sijn tijdt moste hebben om toe bereyt te werden) te min verdrietigh te doen vinden.

Dies hy tot haer seyde; schoone Herderinne, wat ist dat ghy meest aen-merkens waerdig siet in dese Schilderyen? die (dat ghy't weet) al vry met een kunstighe hand gemaect zijn. Waer op *Rosemond*

antwoorde, dat het was de verscheydenheydt van drachten die sy inder selver kleedinge bespeurde: en haer dede gissen, datse of niet van een Land, of niet van een tijdt mosten wesen. U gissen en is hier in niet t'eenemael missen, vervolghde *Eerrijk*; want ofse wel alle ons Holland hebben bewoont, soo zijnse nochtans van verscheyden huysen, en van verscheyden tyden. Sy sijnde de vijf Landtsvrouwen, die aen 't roer van ons Vader-landts gebiet geseten hebbende, alle selfs ongeluckigh geweest zijn, en den Lande tot groot on-heyl gedijt hebben.

D'eerste, die ghy daer naest aende glasen siet hanghen, in dat deftige gewaet, en met dat statig wesen, is Vrouw *Geertruyd van Saxen*. die wel geen Erf-vrouwe, maer nochtans voogdesse van den

Erf-heer, haer Soon, met bewilliginghe van 's Landts Staten gheweest is. Ten welcken op - sichte oock, haer beeltenis onder de landts-vrouwen, met haer Soontjen aende hand, gemeenelijck geschildert wert. Sy was de naegelaten Weduwe van den strijt-baren Graef *Floris*, d'eerste van dien naem; en Moeder van den jongen *Ioncker Dirck van Holland*: die te samen met dese syne Moeder, en Graef *Robbrecht de Vriese*, sijn Stief-vader, (die daer tegen over hanght) uyt den Lande verdreven wierdt door *Govert met den Bult*, Hertogh van Brabandt. by hulpe, en 't arghlistigh aenleggen, des Bisschops van Utrecht: en 't ongerechtigh toestaen, en medeheulen, des Keyzers. Welken Bultenaer, dit oude vrye Graefschap, dat altijd van God en de Son (ge-

lijck men 't noemt) te leen gehouden is gheweest, niet alleen het Duytsche Keyserrijk, (voor soo veel in hem was) onder - wierp; maer selfs vanden Bisschop van Utrecht, sijn Mede-stander, 't selve als een dienst - plichtigh leen aen nam. Verjagende, en wreedelijck ombrengende, alle de Landsaten die hem hier in tegen waren. Ende alsoo het Landt gheweldelijck inhoudende den tijt van vier volle Iaeren. Tot dat hy binnen Antwerpen (wat min als ses hondert jaer nu geleden) onversiens van kant geholpen wiert. En Ionckheer *Diederijk* alsoo, nae een bloedighe overwinninghe teghens de Stichtsche, eyndelijck weder in 't syne quam. Desen ghebochelden *Govert* niet goets in Hollandt verricht hebbende, dan dat hy de goede stad Delft aldaer gestigt heeft.

Dat schoone Jonghe Vrouwmensch, dat aen Vrouw *Geertruyd* volgt, (vervolghde *Eerrijck*) is Vrouw *Ada*, d'eenighe Erf-dochter van Graef *Diederijck* de sevenste, en laetste van dien naem. En seecker sy mach wel schoon ghenoeemt werden; hebbende, so ghy siet, soo wel gemaecten lichaem, en so soeten vriendelijcken wesen, daer toe een bruyt Oog, en blond hayr, en de dracht van haere klederen haer so net en aerdig staende, dat geene vande andere Gravinnen, nevens haer hangende, het op verre nae by haer haelen mach. Maer alle dese begaeftheden, die als een aenghenamen Morghenstont scheenen te voorduyden het ghevolgh van een over-schoonen dagh, wierden verdonckert door de verkeerde eersucht van een quaed-willige en eygen-sinnighe

Moeder; die dese schoone Ionckvrouwe, noch naeuwelijckx seventhien Iaeren oudt zijnde, heymelijck, buyten kennisse en toestaen vande *Staten vanden Lande*, uythylickte aen een jongen *Grave van Loon* (wiens af-beeldsel daer tegen haer over hangt, en in een losse Ionckheydt, noch weynig bedaegtheyds, en bedachtheyds, vertoont) om alsoo, terwijl dese soete jonge lieven met het lock-appeltje van onderlinghe Min souden spelen, den teughel van gebiedt over Hollandt, sonder weder-spreken, in haere heersch-suchtige handen te moghen houden. Doende, om geen verlet in dit haer voornemen te krygen, de qualijck-voegende Bruyloft vande Dochter, houden ter plaetse, daer 't lijck vā d'overleden Vader noch on-begraven boven d'aerde stont. Waer door

sy sulcken on-gunst en onwille vande Land-saten op haren hals haelde, dat de Staten de jonghe Gravinne, hoewel door huwelijck mondigh geworden, als een onmondige, onder de voormonderschap van haeren Oom *Ioncker Willem van Holland* stelden. Die nae eenighe Oorloghs voorvallen, (want dit en konde sonder ongemack, en on-lust, niet af-lopen) sijn nichte binnen den Burgh van Leyden, daerse gevluht was, gevanghen kreegh: ende op het Eylandt Tessel, als in een heussche hechtenisse besloot. Alwaer dit Jonghe onnosele dier, sich in een anghstighe eensaemheydt van alle de wereld verlaten vindende, binnen korten van kommer en hert-seer stierf. nu wat meer dan over de vier hondert Iaer. Hebbende naeuwelijckx volle twaelf

maenden den naem van Gravinne in haer leven gevoert gehad; ende latende haer Land, na haer doodt, vele Iaren vol inwendigen twist, en uyt-wendigen Oorlogh.

De derde (seyde hy) die ghy daer siet met de Keyserlijcke Croone op 't hooft, is Vrou *Margriet*; Graef *Willem* de Derdes Dochter, uyt den huysse van *Henegouwen*. En op dat ghy mooght weten, hoe hooghelijck onses Lands hoofden, hoewel maer Graven, al van oudts over al gheacht en gesien waren; soo ist aenmerckens waerdigh, dat dese Graef *Willem*, selfs te wyve hadde de Suster vanden Coninck van Vrancrijk. eñ syne dochters uythuwde, d'eene aenden kloeckmoedigen Keyser *Lodewijck* van *Beyeren*, die het Keyserdom den huysse van Oostenrijck met Manhafte dap-

perheydt uyt de hand wrongh; en, selfs in die geblint-hockte Eeuwe, betoonde hoe weynigh een gherechtige saecke, onder-stut met macht van waepenen, op 's Paus machteloosen ban, en doven blixem te passen heeft. Ende d'andere aenden Krijgs-kundigen Koninck *Eduard* de derde van Engeland, den vermaertsten die dat Rijck oyt gehad heeft. als die op eenen tijd, de Coningen van Vranckrijck en Schotlandt tot syne gevangenen, en beyde die Volck-rijcke, en in Oorlogh soo vermaerde Landen, als onder sijn knie hadde. Dese Vrouw *Margriet*, nae haer Mans, des Keysers, overlyden, weder in Holland komende, so is daer twist, en swaren Oorlogh ontstaen, tusschen haer en haer Soon Hertogh *Willem van Beyeren*: ende is menig bloedigh treffen tusschen Moeder

en kint om de Heerschappye vanden Lande voorgevallen. Sijnde doen ter tijt, (nu wat min dan drie hondert Iaren geleden) mede onluckelijck op-gheborrelt tusschen de Landt-saten, die helsche tweespalt, ghenaemt *Hoeckx* en *Cabbeljauws*. waer door ons Holland geheele eeuwen soo jammerlijck is van een gereten geweest, en d'inwoonders, hoges en lages stands, malkanderen so haetig over wierden, dat het velen wedersijds leven en welvaert koste. Nu d'eene, dan d'ander syde, met even groot on-heyl voor 't ghemeen, d'overhand krygende: en met moorden, branden, bannen, en uyt staet en Stadt te setten, elck anderen op sijn beurt allen overlast aen-doende. En eyndelijck is dese Keyserlijcke Weduwe genootsaeckt geweest, noch by haer leven af-stant

te doen, vande Landen van Hollandt, Zeelandt, ende Vriesland. en haer Soon, die by de *Cabbeljausche* syde, niet al met het grootste gelijk, geweldelijck voor gestaen, en ghevordert wierdt, daer mede gheheelelijck te laten bewerden.

De schilderye, die ghy daer tegens haer over siet hangen, met de Lauwer-kranse om 't hoofd, en het bloote swaert in d'eene, en den gulden appel in d'ander handt, is het afbeeldtsel van dien Manhaften Keyser *Lodewijck van Beyeren*, (hier voren vermaent) wien ghy een onverschrocken deftigheydt in 't wesen, en een dapper ghemoedt tot syne wackere ooghen siet uytschynen. Alle d'eyenschappen vande Schilder-kunst by den kunstrijken Meester so wel waergenomen zijnde, datter niet dan't leven aen schijnt te ghebreken. En

de geheuchenisse van desen Keyser, wel eer by huwelijck onsen Landts-heere, speelt my te verscher door de gedachten, vermits nu onlangs, alhier inden Hage, in't uyt-delven van een Kelder, by een dagh-arbeyder ghevonden is geweest, een steene kruycke volgoude penningen, voor 't meerendeel geslagen by den selven Keyser, en sijn beeldt en wapen, voerende. zijnde noch soo schoon, soo gaef, en soo on-geschend, als ofse eerst versch uyt de Munt quamen. gelijk, seyde hy (eenige der selver penningen uyt sijn sack halende) ghy aen dese stucken kont sien. Sy waren al te samen seer nieuwsgierigh om het ghesicht daer van te moghen hebben. En vondender oock een of twee onder, dragende het beeldt en de wapenen vanden Koninck van Vranckrijck, Grote-

vader van 's Moeders syde van onse Hollädsche Gravinne Vrouw *Margriet*. 't Moet zijn, vervolgde *Eerriick*, dat dit gelt, ten tyde dat het Landt door de *Hoecksche* en *Cabbeljaawsche* eensydigheden t'onderste boven lagh, door synen besorgden eygenaer den donckeren schoot der aerden is vertrouwt geweest, om de begeerlijke oogen der geltsuchtige Menschen, in die al-gemeene vrees, onduystert te werden. en dat de geene die kennisse daer van hadden onvoorsiens komende te sneuvelen, het daer vergeten, en so vele hondert Iaren (ghelijck wel meer ghebeurt) is verburgen ghebleven: tot dat het desen gheluckigen vinder, in een oogen-blick, van een armen bloed, een rijck Man, na syne ghelegentheydt, heeft gemaect.

Maer Heere, seyde *Waermond*,

gaet het so, dat de geene die sulke verburgen schatten vinden, de selve als hun eygen mogen behouden? wat dat belanght, antwoorde *Eerrijk*, daer van hangt de pleyt-sack noch aen een spijcker. Dan soo ghy lust hebt het beste bescheyt dat ick u kan gheven hier van te weten, soo laet ons daer toe gaen sitten, want daer al meer aen vast is als ghy wel meent; en oude luyden hebben swacke beenen, die door 't staen haest moede werden. Waer mede stoelen doende brengen, en elck sijn plaets genomen hebbende, soo hervatte hy 't aldus.

De Graeffelijckheyds Rechtvorderers willen seggen, dat verburgen schatten, soo wel als alle andere on-beheerde goederen, den Heer van 't Land toe-komen. Even als die den Vorsten van meest alle de ghebuur-landen tot haer spille-

gelt toe-gevoeght werden. Maer andere meenen, dat alsoo onses Lands Wetten, noch wille-keuren, daer niet van en spreecken, ende by gewoonte onder ons is aen-genomen, dat waer die swyghen, de billickheydt van de Roomsche Rechten gevolght wert, de selve oock hier in behoort plaetse te grypen. Verstaende over sulckx, dat sodanige schatten, die geenen eygenaer en hebben, by yemandt in sijn eygen grond gevonden werdende, den selven eygen blyven. Maer soo yemandt vreemds die by gheval vindt in eens anders grond, dat dan de helft van 't gevondene den vinder, en d'ander helft den gront-heer soude toekomen. En, voorwaer, dit komt de reden en redelijckheydt naest. te meer, also een Romeynsch Rechtsghelerde, selfs ten tyde van de

Roomsche Keyseren, voor recht heeft derven uytspreecken, en ons in geschrift, onder de Wetten by den Keyser *Justiniaen* bevestigt, nalaten. Dat twijffelachtige saecken (gelijck dit by ons een is) sonder swarigheyd tijt den Heer behooren tegen-gewesen te werden.

Echter, alsoo sulcke schatten meerendeels door slechte en gheringe luyden werden gevonden, wien 't niet gelegen komt hier over met de Graeffelijckheyd in recht te treden, so soecken sy dit veeltijts met de Reken-kamer, by uyt-koop van des selfs gerechtigheydt, af te maken. Die haer oock in 't gemeen heel reckelijck als nu daer in laet vinden, en met een kleyne erkentnisse is te vernoegen. Maer niet te min, door soodanigh vermeent recht te plegen, het besit blijft behouden, van een on-ghenadigher

Heer, by quader tyden, alles, als hy soude willen, met schijn van recht te kunnen doen nae hem nemen: en de gantsche proye, (even als de Leeu die tusschen hem, den Esel, en de Vos, uytdeelde) sich selven toe te mogen eygenen. Gevende misschien den vinder een kleyne vereeringe tot drinck-gelt voor syn moeyten: en den gront-Heer een grimmigh ghesicht, als hy sijn grondt-recht soude willen voor-staen. Waer toe, of in een vry Land, en onder vrye Luyden, door des Vryheydts voorsorgers, behoort voet gegeven te werden, ick de wyser bedenckingen vande Staets-kundige bevolen late.

Doch dit te willen beweeren, met het gebruyck, of veel eer misbruyck, vande gebuur-landen, en beweeght my niet meer, dan ofmen daer uyt wilde besluyten, dat

oock alle Schip - wracken, Zeevonden, en gestrande goederen, aende Graefelijckheydt by ons mosten vervallen, om dat eenighe naeburige Vorsten hun selven die toe-eyghenen; ghelijck oock onse Graven in voorleden tyden ghedaen hebben. Want wy nu, desen niet tegen-staende; nae de billickheydt vande Roomsche Rechten, (alwaer de Keyser *Constantinus* met deftige woorden uyt spreekt: *Wat recht doch heeft den Heer op eenen anders ongeval, om door soo deerlijcken saecke sijn voordeel te willen doen?* en een ander Keyser, op verbeurte van eer en goed, aller Landen tegen-strydige gebruycken, dese onbermhertighe roofgierigheyd gunstigh zijnde, voor mis-bruycken af-keurt) met groote reden, en tot onses Landts grooten lof, die den eygenaer medo-

ghentlijck laten toe - komen: jae sorghvuldighlijck, en met trouwe op-sicht, voor de selve doen bewaren. So dat de nabuur-volckeren, alsse immers tot het erbermelijck ongheluck van Schip-breuck moeten vervallen, haer in haer ongeluck noch gheluckigh houden, dat sulckx op onse stranden heeft mogen gheschieden. Met vollen monde bekennde, datse in haer eyghen Land, en by haer eyghen Landts-luyden, die trouwe voorsorge, en medooghende behulpsaemheydt, noch verhoopt, noch ghevonden souden hebben. Waer aen wel te sien is, hoe waerdigen, en 's Landts eer-betrachtenden, Ampt bewaerder, 't opper op-sicht van dese soo veel aen-gheleghene sake (insonderheyt voor de gene welker wel-varen aende Zeevaart hangt) by ons moet bevolen wesen.

Die voorwaer ver' beter daer aen doet, dan of hy de renten van 's Graefelijckheyts spaer-pot met sulck ellendigh in-komen socht te verrijcken, of dat noch slimmer is, sijn eyghen sacken daer mede te vullen. En 't waer te wenschen, dat alle de bedieninghen van ons lieve Vader-land aen sulcke mochten besteedt werden, die de selve meer eere en achtbaerheyd trachten toe te brenghen, dan eyghen baet, of onbehoorlijck voordeel, daer uyt te trecken.

Maer let doch eens, Ionge luyden, waer toe dat waen van wetenschap, gelief-koost door hope van belooninge, de Geleerde van onsen tijdt vervoert; die onder schijn van recht, gegrondt op onbepaelde machts in-beeldinghe, den Vorsten (die elck doch garen vleyt) voor-spelden, en wijs-maec-

ken, dat haer niet alleen de verburghen schatten in haer Land, en Schip-breuckighe op - werpselen aen haer Strand toe-komen: maer datse oock de vrye Zee boeyen mogen aendoen; En 't ghebruyck daer van, dat Godt en de natuur allen menschen gemeen gemaect heeft, haer en den haeren in 't bysonder konnen toe-eyghenen, en voor alle andere op-sluyten. Daer nochtans de Roomsche Rechten, gevest dien aengaende op de natuurlijke billickheyd, de Zee soo weynig yemands eygen houden als de Lucht; daer immers gheen slot voor te hangen en is. Voor recht uyt sprekende, en tot een al-ghemeene Wet stellende, dat soo yemand verbied het vry varen, en het vry visschen, inde volle Zee, soodanigh verbodt soo on-rechtvaerdigh is als ofmen den rechten ey-

genaer verbood sijn eygen goet te ghebruycken. De Zee uyer aerd yeder voor open-staende; en derhalven geen verbodt van in te varen, noch in te visschen, van yemant (die recht en reden plaetse geven wil) lydende. Soo dat de Rechtsgeleerden daer uyt een kort en bondigh besluyt ghemaect hebben; dat de Zee, voor so veel den eyghen-dom daer van aen-gaet, niemand toe en komt. Voor soo veel 't ghebruyck belanght, allen menschen ghemeen is. En voor soo veel 'tghesagh daer op raeckt, d'aengelegene Land-Overheden, elck voor 't syne, daer in te seggen hebben. Welck gesagh echter niet en streckt, om het varen en visschen te beletten, maer om dat te beveylighen. En in dien sin is van ouds hier altijd verstaen, dat het recht van ons Holland, komt aller

wegen van onse strandt af ter halver Zee toe vande Landen die daer teghen overlegghen. Doch geensins, om onder deckxsel van dat recht, yemandt, 't sy vriendt 't sy vreemde, het vry vaeren, en vry visschen, inde vrye Zee, oock selfs onder de Kusten van onse Landen, on-rechtveerdelyk te verhinderen. En met de mate daermen mede uyt meet, behoortmen immers, waer billickheydt plaets heeft, weder in-gemeten te werden.

Dan dewyl wy in desen slach vā kout vervallen zijn, moet ick daer noch wat by voegen dat my meenig bekommert na-bedenken voor de nakomelingen gegeven heeft. Voor my (gelijck ghy siet) ick ben nu oud en koud; en af-gheleeft zijnde, soeck niet dan in ruste tot myne Vaderen vergadert te moghen werden. Maer ick hebbe in

mijn leught wel degelijck helpen dragen de gevaerlijcke swarigheden daer de dierbaere vryheydt mede verkregen is geweest. En de hayren staen my noch te berghe, als ick denck om de eyslijcke bloedt-baden, om den af-gryselijcken honghers-noodt, om de schrickelijke verwoesting; moorden van mannen, schenden van Maegden, verkrachten van vrouwen, hangen, branden, braeden, verdrencken, raebraecken, en het on-menschelijck uyt - roeyen der menschen, selfs tot de kleyne kinderen inde wiegh toe, daer de Spanjaerden, ons lieve Vaderland, meenden het woest-geworden en uyt-gemoorde *West-Indien* mede gelijck te maecken: en door die aemechtigheydt in een eeuwighe slavernye in te wickelen. 't Is waer, wy sijn uyt die ellenden,

door Godts ghenade, en der drie achter een volghende *Nassousche Helden* heerlijke, en noyt ghenoech gepresene, Oorlogs-daden, eyndelijk uyt - gheworstelt: en door 't besit van volle Vryheydt, tot het genot van een gulden Eeuwe, in dese onse geluckige dagen gheraeckt. Maer, ghewis, s' en wiert niet soo ghemackelijck verwurven, alsse nu wel ghemackelijck werdt beseten. *Naerden, Haerlem, Leyden, Rotterdam, Oudewater, Cat-wijck, Santvoert, Alphen*, en gheheel Hollandt, Iae gansch Neerlandt in 't ghemeen, souden daer van weten te spreecken; en u kunnen seggen, dat de gront-slag van u tegenwoordig geluck, in de kalck van uwer Voor - Ouderen bloedt en tranen gemenght en gemetselt is. Den wreeden *Hertogh van Alva* sich wel hebbende der-

ven beroemen, dat hy over de achthien duysendt der selver, alleen door Beuls handen, schandelyck op 't schavot hadde doen sterven. En door 't verbeurt maecken van der verwesener goederen, viermael so veel onnosele vrouwen en kinderen hadde op den dijck gejaeght, en tot de bedel-sack ghebracht. Waer over uwe verlossinge, so dier gekocht zijnde, u oock te dierbaerder behoort te zijn, sonder eenige de minste inbreuck op de verkregene vryheyt te kunnen ghedoghen, dan met het instappen over uwe doode, en onder den last beswekene lichamen. Selfs de geene die onder goede⁺ en ghematigde Princen leven, en hooghelyck daer van begunsticht werden, wel wetende te segghen, dat soose vry gheboren waren, sy haere Vryheyt met de beste

⁺*Balzac en sa lettre au Sr. du Moulin.*

Mee-

ster vande Wereldt niet soudē willen verwisselen. En Godt gheve, dat ghy alle eendrachtelijck des sins mooght zijn, van dit kostelijcke pand eeuwich te willen bewaeren: en handt over handt den Nae-saeten on-verbroocken over te gheven. Maer ick heb in mynen tijdt al ghesien, dat den nood ons, nae de jammerlijcke moordt van wijlen den goeden *Prince van Oranjen*, soo nae quam, datmen Vryheydt, en Vaderland. den nabuur-Vorst en ginck veylen, en te koop dragen. Met wat uytkomstē, ten goede van 't gemeene besten, heeft d'ervarenheydt ons inden Franschen *Hertoge van Alanson*, en den Enghelschen *Grave van Leycester*, wel deghelijck tot onse kosten doen gewaer werden. Niet dat ick hier mede de mislagen der dienaers de Meesters wil wijten;

of dat ick soude willen weeren uyt onse herten, de danckbaere geheugenisse, die wy aende gunstighe hulpe van die twee machtige nabuur-rijcken schuldigh zijn; veel min dat ick soude meenen, met de vryheydt van een vry volck niet te kunnen bestaen, behoorlijcke eerbiedinge te dragen aende moghentheydt der bondtverwante Coninghen. Maer het wit van myne woorden heeft alleen dit insicht, datmen de klem van opperghebid soo langh als men kan altijd in eyghen handen moet houden. Sonder die, dan by uystersten nood, aen vrienden: en door geenderhande nood aen vyanden over te geven. In welcken gevalle, als het swaerd (dat Godt verhoede) ons inde steden ghedreven soude hebben, en den hongher ons daer weder wilde uyt-dryven, om ons,

mits bedriegelijcke beloften, onder d'on-genadighe ghenade van onsen Erf-vyandt te brengen, wy met onse Vaders (die voorwaer mannen herten in haer lijf hadden) vande Muren mosten roepen, als men ons honden en katten eeters tot verwijt soude noemen, dat soo lange men honden en katten onder ons hoorde, ons gheen spyse tot 's vryheydts voorstand en gebrack; en als ons oock die soude gebreken, dat wy dan elck noch een slincker arm hadden die wy wilden op-eeten, en met de rechter het slavisch juck der Spaensche dienstbaerheydt van onse vrye halsen weeren. En soo alles eyndelijck niet helpen mochte, dat wy dan voor 't lest de Zee in ons Land soudent laten loopen, en onse Steden selfs in brandt steecken, om onsen onversoenelijcken Vy-

and, in't midden van syne overwinninghe, niet dan d'onnutte overblijffelen van een verdroncken aschhoop over te laten; en also, met het eyndigen vande Vaderlandsche vryheyd, oock ons selven, en al het onse, ten eynde te sien.

Doch d'Almoghende gunne u (o! mijn waerde Vader-land) tot vol-voeringhe van dit sijn groot wonder-werck uwer verlossinge, dat het noyt soo verre weder met u mach komen. En late u ten dien eynde langh (ja lang, langh, mach ick wel segghen) behouden den grooten en geluckigen voorstander van uwe tegenwoordige vryheydt en voorspoet, Dien rechten Hollandschen Oorloghs-held, die hem selven, en sijn Landt, door sijne Helden-daden allen 't halven soo beroemt en bemint gemaect heeft. En voor wien de wereldt

wyders naeuw yet on - winbaers meer weet te vinden; na dien hy in so korte achter een volgende jaeren, onder d'oogen van Keyserlijke en Konincklijke heyrkrachten, heeft gewonnen, en met gewapender handt in-ghenomen, de vaste, stercke, en voor 't meerendeel geacht on-winnelijke Steden, van *Grol*, van den *Bosch*, van *Wesel*, van *Maestricht*, van *Rhijnberck*, en van *Breda*. Waer van sommige noyt gewonnen, andere by de vermaerdste Velt-Oversten te vergeefs nae ghestaen, en *Breda*, by dien roem-ruchtigen, en Krijgs-kundigen Leger-leyder, de Marck-grave *Spinola*, geoordeelt was gheweest met het gantsche ghewelt van alle de macht des mogenden Coninckx van Spanjen niet te kunnen vermeestert werden: maer door 't verdrietigh af-wachten van een lanck-

same belegheringhe, by hongersnood, met on-eyndelijcke kosten, te moeten tot overgeven gedwongen zijn. Daer desen grootmoedigen *Prince* van *Oranjen*, de selve so stercke stadt, met louter geweld heeft derven aentasten: en door de schrick-barende kracht vā syne verwinnende wapenen, in so weyweynigh weecken, als d'ander maenden, kloeckelijck, in 't gesicht van den *Prince* van Spanjen, en sijn machtigh Velt-leger, heeft ver-overt gehad.

Godt gheve ons de ghenade, dat wy onder des selfs beleydt en bestieringe so mogen voort-gaen: en eyndelijk daer door, uyt desen bloedigen, en lang-durigen Oorlogh, eens tot een vasten, veyligen, en verseeckerden vrede geraken. Ick soude mijn grijsse hayren met vreughde in 't graf voeren,

indien ick met de hope van sulcken geluck, mijn uyt-ghesloofde leven in 's Vader-Lands dienst, mocht af-leggen. En dit ist al dat myne hooghe Iaeren my toe-laten met wenschen hier toe te doen. Maer ghy, die noch jongh zijt, en wien noch vele waters kan over 't hooft gaen eer ghy ten eynde uwer daghen komt, hebt wel te letten, dat wanneer 't u beurt werdt de goede handt aen 't Roer vande Vaderlantsche bestieringhe te helpen houden, dat ghy dan niet alleen de verkreghene vryheydt volstandelijck handt-haeft, maer oock, terwijl ghy de macht daer toe hebt, alle d'ongevallige overblijfselen der voorleden verdruckinge, vande halsen der vrye ingesetenen uwer Landen wijselijck af-werpt. En onder dese en isser gheen daer ick soo veel on-heyls

door hebbe sien veroorsaken, dan door dien on-redelijcken en onrechtmatighen Reghel van staet; *Dat die sijn lijf verbeurt, oock sijn goet verbeurt.* O wat is menig eerlijck Man, diemen niet eens ghedacht soude hebben na sijn leven te staen, daer door dood-schuldig gevonden! en hoe vele onnosele Menschen heeft haer goedt door sulck on-gerechtig recht tot haer qualijck - vaert ghedijdt; doen den Spaenschen Bloedt-Raed, uyt de verbeurde goederen, der verwesene en omgebrachte Neder-landers, een Inkomen van tachtigh tonnen gouds 's Iaers, voor haren Coninck wist uyt te vinden. En om de waerheydt te seggen, ghelijck het reden is dat hy boet die misdoet; soo en isser in tegen-deel geen reden ter wereld dat des eenen misdaed werde des anderens

straffe: en dat Vrouw en kinderen ontgelden, 't geen (alsser al schult is) Man of Vader haer in misgaen hebben. En dit ist nochtans inder daedt datmen doet, als men de schuldige sijn schult met sijn bloet hebbende doen betalen, men d'onschuldighe erf-ghenamen, onder schijn van Burgerlijck recht, noch daer-en-boven beneemt het goed dat nae 't recht der naturen aen haer by versterf was vervallen; en over 't welck den eyghen-dom vande voor-saet so haest door de doot niet is gheëyndicht, of die vande Nae-saet vindt sich by een onverbroocken vervolgh daer in gevestight. De Roomsche Rechten hebben hier in met meerder maetigheydt ghegaen. En in een goedt gedeelte van Vranckrijck, dat de selve rechten volgt, heeft dese verbeurte van goederen *geen*

plaats. Verscheyden oock van onse Steden hebben daer in by hantvesten wyselijck voorsien, ende selfs ten tyde vande Graven, dit in-kanckerend, en goed en bloed suyghend quaedt, voorsichtelijck voor gekomen. verkrygende voor haere Poorters, dat niemand van dien, om wat misdaedt het oock sy, selfs van hoogste-macht-schenderye, meer soude moghen verbeuren, dan sijn lijf, en seecker kleyn schat-gelt, by sommige van hondert, by andere van tachtigh, van 't sestigh, van vijftig, en van minder guldens, tot af-koop, als 't waere, vande verbeurte haerder goederen, die dan met vollen rechte voorts aende rechte erfgenamen en eygenaers komen. Maer waerom doch sodanigen weldaet, vryen luyden soo wel betamende, alle den ingesetenen vande vrye

vereenighde Neder-landen niet gemeen gemaect? en nu men de bijl van eyghen bestieringhe inde handt heeft, die over-ghebleven loote van uyt-mergelende slavernye niet af-gehouden? hy soude voorwaer den Vaderlande gheen kleynen dienst doen, en de nakomelingen met een danckbaer geheughen aen hem en de syne voor eeuwich verbinden, die sodanigen voorstel, daer't gelden mocht, en hy ampts-halven yet te seggen hadde, onder ons eerst op de baen bracht. Nadien selfs Rechts-gheleerden onder *Princen* levende, wel hebben weten te seggen, dat 's *Princen* Reken-kamer selden in desen goede saken heeft dan onder quade *Princen*. Andere, dat de Breuck-kas vanden Heer niet anders is als een on - heyl voor den onderdaen. Andere, datse is een

sack sonder wroeghen, onrechtveerdigh goed allesints inhalende sonder vol te werden. Andere die vergheelijckende by de Milt, die wanneerse toe-neemt, soo nemen d'overighe leden al quynende af. En, om kort te sijn, niemand daer veel goeds van segghende, dan die selfs onder 't ghetal vande goede niet begeert gherekent te werden.

Een ander overblijfsel vā druckende dienstbaerheyd, is het misbruyck van al te veerdigh te zijn inde waerheyd der vermoede misdaden door pynigen te willen uytperssen. En een misbruyck (soo ick meene) mach men 't wel noemen; alsoo daer door by wylen mislagen zijn begaen, die met al het nae-berouw vande Wereldt niet te beteren zijn gheweest. En daer is niemandt van u allen (ge-

loof ick) of hy soude wel yet deerlijckx, tot die stoffe dienende, weten te berde te brengen. Voor my, ick ben dickwils in mijn selven verwondert gheweest, dat de huydensdaeghsche Christenheyd, die wrede wyse van doen, by de Goddelijcke Wet on-bekent, den Heydenen heeft konnen naebootzen, en dat noch op vrye luyden leden en lichamen, daerse de Roõsche Wetten maertoe en lieten op slaven, diese nauwelijckx voor menschen reeckenden. Ons overburigh *Engeland*, houd noch heden ten dage, uyt der vrye *Saxen* (haere en onse Voorvaderen) oude herkomens, de pijn-banck, tot synen grooten lof, voor een grouwel. En ick wenschte, soo het met de welstant van 't gemeene besten mocht bestaen, datmen van dese wreedtheydt (waer door de voor-

bereydselen om tot kennisse van straf-waerdige dingen te geraecken swaerder ghemaect werden dan de straffe selfs) onder ons mede niet en wist te spreeken. Maer by aldien het is een nootsakelijck quaed, soo behooren ten minsten alle de geene die de Rechter-stoel (welcke voorwaer al een beswaerlijcker sit-plaetse is als vele wel bedencken) in dese vrye Landen bekleden, niet licht over so swaren saecke heen te lopen. Moetende weten, datse niet alleen na Goddelijcke en menschelijcke Rechten strafbaer zijn, indiense hun hier in door on - kunde of on-minne misgrypen, maer datse selfs den hals verbeuren, soose yemandt met pynighen t' onrecht om hals helpen.

En gewis, 't is een glad en glibberigh dingh, yemand op sijn be-

ken door pyne uyt-geperst van leven ter doodt te veroordeelen: of mits t'ontkennen by uyt-staen vanden pyne vry te wysen. Waer door stijfsinnighe boose Menschen, des lydens machtigh zijnde, menighmael de verdiende straffe van hare misdaden ontgaen: en teere gemoeden, gehuyst in tengere lichamen, die liever de doodt dan de pijn-banck kiezen, by wylen buyten schuldt jammerlijck aen een onverdient eynde geraecken. Nadien so wel de gene, die haere belydenisse on-waerachtigh, als diese waer is, een selfde uytkomst, nae beken vande op-ghetyghde misdaedt, over 't hoofd hanght. En daerom (als 't immers wesen moet) niet dan seer spaersaemlijk, en om-sichtelijck, alleen in hoogwichtighe saecken, daer Landen en luyden wel-vaert, en veler on-

noselen behoudnisse aen hanght, te gebruycken. Of wel over sulcke daer weynigh verbeuren aen is, en dien de boosdaed al-rede overtuyght, of door eygen beken gebleecken, en daer op verwesen zijnde, als verdroncken Calven (gelijckmen gemeenelijck seydt) licht te wagen zijn, om haer door pyne te doen aen-wysen, de verburghen goederen, diese de vermoorde, of bestolene, ontdragen hebbende, konnen, en niet en willen, weder te voorschijn brengen. Liever deselve haren medeplichtigen, en toe-staenders, booselijck toevoegende, dan den rechten eygenaers, of bedruckte Erfgenamen, die weder te laten toe-komen. De welke dus doende, en soo men daer gheen raedt in schafte, jammerlijck by wylen haer goed en haer bloed souden weerloos wer-

den: en Weduwen, en Wese, vande vermoorde en bestolene, soudē dickwils in armoede moeten derven, 't gunt daer de hoeren en snoeren, vande verwesene en gestrafte, moey weer op soudē spelen. Met de sulcke dan, die de Oude voor slaven vande straffe hielden, is geen mede-lyden te hebben. Maer in andere ist vol gevaer van met de waerheydt verkeerdelijck te soecken de leugen te vinden. Nadien op de pijn-banck so wel liegt die de pyne kan verdraghen, als diese niet en kan verdragen. Der eerster hardigheyd hun de leugen licht, en der anderer teerigheydt die noodtsaeckelijck maeckende. Waer over oock de Roomsche Rechts-geleerden, ten opsicht selfs van haere slaeven (want verre ist van daer datse sulcken slavischen wrevel op vrye lichaemen soudē

hebben gheleden) niet sonder reden gheseyd ghehad hebben, datmen niet veel staets op sulck ondersoek der misdaden moste maken, 't welck los ginck, en gevaerlijck was, en menichmael de waerheyd met al te naeuw te soecken dede verliesen.

Doch om in dusdanigen onbillicken wyse van doen met eenige billickheyd noch te mogen gaen, hebben de gronden by de Rechtsgeleerden gheleyt dese voet ghegeven. Namentlijck, datmen van geen pynigen en beginne, eer men voorseker weet, dat de misdaed, daer men bekentenisse over wil hebben, inderdaed begaen is. Als, by aldien yemand vermist, en vermoed wert vermoort te sijn, datmen den geenen daer 't vermoeden op valt, niet ter bancke brenghe voor en al eer het doode lic-

haem gesien en gevonden is. Want het wel is gebeurt, dat sulcke vermeende dooden, nae 't om-brengen van d'onschuldige verwesene, die de schult door pyne beleden hadden, weer te voorschijn quamen; die dan met *geen* te laet leetwesen weder levendigh waren te krygen. Iae al bekende yemandt, buyten pyne, en banden van ysere, een moordt aen hem die vermist werdt begaen te hebben, soo soude hy echter daer op niet mogen ter dood ghevonnist werden, sonder blijk vande begane doodslach door vertooninghe van 't doode lichaem.

Voorts ist noodigh, datter zijn soodanighe dringhende en druckende aen-wysinghen teghens de beschuldighde, die het stuck dat hem op-geleyt wert ghenoegsaem voor bewesen stellen: en het selve

so klaer schynen te vertoonen als de Son op den hellen middagh licht. Welcke aen-wysinghen, en vermoedens-blijcken, oock niet min dan met twee ghetuygen bewaerheydt, en de betichte afschrift van behoort ghegheven te werden: om door 't versetten vande aenwysingen, of wraecken der ghetuygen, sijn on-schult (die de Rechters nae rechten altijd ghehouden sijn gunstigh te wesen) te beter te moghen beweeren, en verdedighen. Soo datter niet anders als des misdadigen bekentnisse gehouden werde te gebreecken, om hem vande genoeghsaem seeckere misdaedt met sijn eygen mondt ten over-vloedt te overtuyghen, eermen hem ter bancke brenge.

Sonder oock, dat het melden der mede-plichtighe door de ghe-

pynigde inde pyne, geacht werde genoegsame stoffe te geven om de gemelde desghelyckx te pynigen; ten sy datter andere hevighe vermoedens-blycken, en halve bewysen, alst waere, by naeder ondersoeck by quamen. Ende misgrypen hun de Rechters (insonderheydt on - gheleerde, en 's Rechts-onkundighe, als ten platten Lande vele, ende inde Steden bywylen, gevonden werden) menighmael, met de gepynighde inde pyne af te vragen, of sulcke en sulcke, als sy noemen, syne mede-plichtighe niet geweest zijn? want den ellendigen, in 't midden vande benautheydt syner smerte, daer mede meer inde mondt gegeven werdt wie *men* wil dat hy tot syne medeplichtighe sal noemen, dan dat de waerheydt van saecken, so doende, nae behooren nae ghespoort

werde. De boecken der Rechtsgeleerde vol zijnde, van droevige voor-vallen, de wereld door sulck verkeert onder-vragen over ghekomen.

Gelijck het mede by vele verre-siende voor een over-sicht gehouden werdt, den misdadighen, wiens misdaedt ten vollen bewesen en gebleecken is, noch echter ter pijn-bancke te willen brengen, om hem de selve daer-en-boven met sijn eygen mondt te doen bekennen. Want behalven dat sulckx strijdt tegens den grondt waer op het pynighen is in-ghevoert, naementlijck, tot een noot-hulp om de waerheyt uyt te vinden, by gebreck van wettelijck blijck, en volkomen bewijs; soo heeft men noch dese swarigheyd daer uyt te verwachten, dat indien de gepynighde de pyne uyt-staet sonder

tot beken te komen, den Rechter van syn stuck is; sonder te weten werwaerts hy hem in 't vonnis te strijcken wenden of keeren sal. De grootste Rechts-geleerde genoegh te doen hebbende, om dese verwerde knoop bequamelijck na rechten t'on-stricken. Meest alle van dien verstande zijnde, dat de bewysen, door 't uytstaen vande pyne sonder beken, verswackt en ontzenuwt werden, en derhalven onder den anderen twyffelachtig en on-eenigh blyvende, of de beschuldighde in dien ghevalle behoort schuldigh of on-schuldigh verklaert te werden. Hoewel het reckelijckste ghevoelen in desen wel schijnt te zijn, datmen hem noch verwyse noch vry-spreecke, maer alleen ontslae onder handttastinghe van weder in rechte te sullen verschynen des gevergt zijnde.

Eyndelingh, soo soude wel behoorlijck wesen, dat de pyne niet soo swaer noch on-verdraegelijck en ware, dat de gepynighde daer onder quame te beswycken, of aen lit of lichaem ghekrenckt te werden. Waer in Schepenen, haer niet nae den eysch, en 't begeeren der Schouten, maer nae de redelijckheydt van een ghematighde billickheydt hebben te ghedraeghen.

Als oock mede in 't meermaels hervatten van 't pynighen, waer in de maete menighmael te buyten ghegaen wert. Niet redelijck schynende dat yemandt om een misdaedt, sonder nieuw op-komend naedencken, en wettelijck blyck daer van, meer als eens gepynight werde. Behoorende, selfs in geval van nieuw na-bedencken; de beschuldighde, nae der recke-

lijkster Rechts-gheleerden meeninghe, niet meer als tweemaal in alles ter bancke gebracht te werden, al hadde hy oock de misdaed inde pyne alrede eens bekend. Een onder de selve, van gheen kleyn aen-sien, segghende, dat het ghevoelen der andere Rechts-verstandige, stemmende datmen tot drie mael toe het pynighen mach hervatten, te verstaen is, wanneer de betichte tweemaal seer slappelijck gepynight zijnde, ende inde pyne de misdaedt bekend, en daer na weder telckens ontkendt hebbende, in syne laetste bekentnisse eenighe om-standigheden by 't bekennen ghevoeght heeft, die den Rechter oorsaeck tot nieuw naedencken gheven. Moghende selfs nae 't Spaensche Recht ('t welck immers voor 't goedertierenste nieuwers nae by ons gehouden

werdt) niemandt meer dan tweemaal over een selfde saecke ghepynight werden: uyt-ghenomen in 't stuck van verraet, valsche munte, of roof, waer in de derde mael ten over - vloedt werdt toe gelaten.

In desen allen echter, myns oordeels, altijd beter zijnde, te weynigh dan te veel ghedaen te hebben. Want hy heeft een onbermhertigh oordeel te verwachten, die in desen onbermhertelijck over anderen oordeelt. En hy misdoed min by God en de menschen, die sich misgrijpt in al te sacht dan in al te hard hier in te wesen. Iae 't waer beter, hondert schuldighe, wien de schult niet kan overtuuyght werden, on-gestraft te laten lopen, dan een onschuldighe, hem selven door pyne t' on-recht schuldigh bekent hebbende, straf-

baer te verklaren: en onder deksel van recht niet veel beter als grouwelijck te vermoorden, en het onnosel bloed also om wraecke te doen tot inden Hemel roepen.

Het derde, daer ick wel soude willen, voor mijn dood, ten nutte van 't ghemeene besten, eenighe verbeteringhe in sien (want ick, Godt lof, voor mijn selven des van gheenen noode en hebbe, my altijd, soo veel my moghelijck is gheweest, met een ghevoeghsame reckelijckheydt voor 't rechten en pleyten gewacht hebbende) is de verdrietige lankwyligheydt vande Rechts-pleginge. Die ofse schoon gheen eyghentlijcke in - breuck op de vryheydt selfs en gheeft, nochtans vry voor een af-sienelycke vleck aen een vry land verstreect. En 't doet my noch seer aen mijn hert, als ick ghedencke hoe

menigmael ick daer over een rood aen-sicht in andere Landen hebbe moeten halen. Als my, op 't beklag van weynigh rechts elders te vinden, telkens tot verwijt teghengewurpen wierdt, dat wy wel swygen mochten, by wien naeuw recht met rechten in eens menschen leven te haelen was. Soo dat dit aen-hanghsel van moeyelijcke en lancksame rechts-vorderinge, ten deele verdonckert den luyster en lof, die ick andersins ons Landt menigmael voor desen buytens Landts hebbe hooren nae-geven, van dat daer noch Rechter-ampten verkocht, noch het Recht gekocht wiert. En ick wil hopen dat wy van dese deughd en vromigheydt onser Voor-vadere[n] noch niet ontaert en zijn; maer met eenen wenschen, datter middel mochte ghevonden werden (en ick gheloove

dat het niet onmogelijk is) om de luyden, die 't rechten niet voorby en kunnen, ten minsten aen kort recht te helpen. Wien 't menighmael ander-sints nutter waer geweest, de helpt van haer gerechtigheyd inden aen-vang over gegeven, Ia hare sake geheel verlaten of verloren te hebben; dan die, na soo veel tijdt-verlies, soo swaere kosten, en so groote moeyten, eyndelijk genoegsaem sonder vrucht te winnen. Na de Roomsche rechten (de billijkheyd waer van my in velen schynen te willen volgen) mosten de gewichtigste, en alderswaerste saken, ten langsten binnen drie jaren op versteck af-lopen. Maer och! of Godt gaeve, datter onder ons geene gevonden wierden, die drie, en driemaal drie, jae vry veel meerder Jaeren, aen een spycker bleven hanghen. De

Menschen sijn sterffelijck, en de Recht-pleginge werdt dus doende onsterffelijck ghemaect. En den grooten daer door gelegentheydt gegeven om de geringe te verduren, en alsoo te verdrucken. Dat in een vryen Staet, daer yeder een wel even vry maer niet even groot kan zyn, gheen plaetse behoort te vinden.

Hier mede *Eerriick* wat ophoudende, als of 't ware om syn adem te verhaelen, soo seyde hy daer nae. Ick sie wel, beleefde Ionckheydt, dat hoewel 't u niet en schijnt verdrotten te hebben, my dus langhe te hooren spreecken, van saecken, daer de liefde tot het Vader-landt, en yver voor de vryheyt, my verder dan ick dachte in hebben vervoert; het nochtans niet al buyten waerheydt is, 't geen men den Ouderdom ghe-

meenelijck na-geeft, namentlijck, datse uytter aert praetachtigh, en in 't praeten wat veel en vol van woorden is. Te meer, vermits het verswacken van haere gheheugenisse (veroorsaect door de koude droochte haerder herssenen, die d'op-komende Iaren medebrenghen) haer veeltijds haer eygen gespreck, door het moeyelijck hersegghen van een selfde saecke, doet belemmeren. Doch ick vertrouwe dat uwe bescheydenheydt d'onvolmaecktheydt van mynen Ouderdom daer in sal te gemoet gekomen hebben: en myne goede ghenegtheydt, dien niet tegen-staende, sal in 't goede nemen. Daer mede op-rysende, en hem weder nae de schilderyen keerende, soo vervolghde hy (hem met twee kaerssen doende lichten) syn afgebroken verhael in deser voegen.

Dese vierde, die ghy in een goelick Vrouwen aensicht sulcken Manhaften wesen siet vertoonen, is de vermaerde *Vrouw Iacoba van Beyeren*, die alleen meer on-heyls en ongemacks kommerlijck overghebracht heeft, dan d'andere met haer allen t'samen. Sy wierd, alsse noch maer veerthien Iaeren oudt was, uyt-ghetrouwt aen een Soon van Vranckrijck, mede niet meer dan achtien Iaren oud; waer van Weduwe gheworden, ende daer mede d'aen-staende kroon van sulcken Coninckrijck haer ongheluckelijck van 't hoofd ghegleden zijnde, so hertrouwde sy 't haren seventien Iaren met den Hertogh van Brabandt, haer recht Suster-lingh, maer een Jongelinck van seshien Jaeren. Ghedurende dit huwelijk, is *Vrouw Iacoba* eerst in groote on-eenigheydt, en Oor-

loghe gheraeckt, met haren Oom *Ioncker Ian van Beyerens*, die de kap op den thuyne hanghende, en sijn Bisdom vā *Luyck* verlatende, hem selven voor *Ruwaerd* van Hollandt op-wierp. Ende nader-handt verviel sy on-ghevallighlijck in een doodelijcken haet met haer Man den Jonghen Hertogh van Brabant, willende enckel, onder deksel van te nae met hem vermaeghschapt te zijn, haer Echt rechtelijck ghescheyden hebben. Doch 't eyndt-oordeel daer van, dat voor 't Hof van Romen hong, niet konnende af-wachten, hertrouwde voor de derde mael met Hertogh *Humfrey van Gloucester*, Coninck *Hendrick* de seste van Engelandts Oom die een tijdt lang, tegens de Hertogen van *Brabant* en *Burgondien*, on-geluckelijck om syn vrouwe ende hare Erf-landen

gheoorlooght hebbende, eyndelyck de bedruckte Vorstinne liet sitten, en een ander tot sijn huysvrouwe by haer leven in Enghelandt opentlijck trouwde. *Vrouw Iacoba* aldus verlaeten zijnde, en vreemde en vrienden haer af-vallende, gheraecte nae veel suckelens, en wonderlijcke tegenspoet, ten lesten in handen vanden Hertoghe van *Burgondien*, die haer te *Gent* op 't slot gevangen stelde, alwaer sy uyt een venster springende, kloeckelijck in mans klederen uyt geraecte, ende weder in Hollandt komende, blydelijck vande *Hoecksche* syde ontfangen wierd. Slaende een bloedighen slach tegens den voornoemden Hertogh, daer sy selfs, als een on-verschrocken Krijgs-Heldinne, haer onversaeghdelyck inden strijdt vertoonende, d'over-hand behield. Maer

ten langhen lesten, als haer Man den Hertogh van Brabandt nu al overleden was, haer siende, soo door d'ontsachelycke macht des mogenden Hertoghs van *Burgondien*, die 't meerendeel der Nederlanden alrede vredigh onder sijn gebied hadde, als door de wrevelige weder-spanigheyd der *Cabbeljausche* syde, die den Borgoenschen vreemdelingh teghens haer gheboren Landts-vrouwe halsterrighlyck aenhinghen, in 't onderspit te gheraken; soo is sy eyndelyck, (arme vrouwe) ghenoodtdruckt geweest, met den Hertogh haeren Neve op seer naedeelighe voor-waerden te verdragen, namentlijck, hem by haer leven tot vooght en *Ruwaerdt*, en nae haer doodt tot Erfghenaem van haere Erf-landen stellende: midtsgaders beloven moetende, gheenen Man

meer te sullen nemen sonder voorweten en verwilliginghe vanden selven Hertoge. Maer *Vrouw Iacoba*, achtende dat bedwang geen verband, en een af-gepersten eedt Godt leedt was, wiert desen niet tegen-staende eenigen tijdt daer nae verliefte, en verloofde haer voorts heymelijck, aen *Heer Vranck van Borsselen*, een vertrouwt dienaer vanden Hertoge van *Burgondien*, die hem tot Stadt-houder van 't verheerde Landt, en opsiender vande verwoogde Landsvrouwe gestelt hebbende, de kat de kaes scheen bevolen te hebben. Welcke vreemde vryagie, vele aerdighe soete voorvallen in haer vervattende, wel een by-sonder verhael, daer de tijdt nu te kort toe is, by beter gheleghentheydt, soude verdienen. Doch dat daer laetende, hoewel dese onder-

trouw, en 't by-slapen daer op gevolght, seer verholen ghehouden wierden, soo quam alles echter eyndelijck den Hertogh ter ooren, die middel vondt om *Heer Vranck* behendelijck te doen vangen, en in Vlaenderen op 't Slot te *Rupelmonde* te voeren, alwaer hy, grootelijckx vergramt zijnde, voornemens was hem 't hoofd vanden hals te doen slaen, en dat *Vrouw Iacoba* t'huys te senden. Doch de benaude *Princesse*, alle middelen aenwendende om haer lief by 't leven te behouden, heeft eyndelijck (geen beter raedt wetende) ingewillight af-standt te doen van alle recht dat sy noch hadde tot haere erf-landen, en 't selve by haer leven den Hertoge van *Burgondien* op te dragen. Waer mede sy haeren so seer beminden *Heer Vranck* los kreegh, en hem met bewilli-

gin ge vanden Hertogh, (die 't nu alles nae syn wil hadde) opentlijck tot haer echte Man trouwde. Eenighe Iaren aldus met hem op't huys te *Teylingen* levende, ende aldaer, van Gravinne hout-vesterinne van Hollandt gheworden zijnde, ende somtijdts met een Conijntjen te vanghen, somtijdts met een kannetjen uyt te drincken, en over haer hoofd inde vyver te werpen. (die nu noch by wylen aldaer gevonden wesende, na haren naem *Vrouw Iacobaes* kruyckjes genoemt werden) haeren tijd, en haer hertzeer, verdryvende, so is sy eyndelijk (omtrent over twee hondert Iaeren) mede aen haer eynd geraeckt. Hebbende by vier fluxe Mans noyt kinderen konnen winnen, en soo seer de slaeghen van 't geval gevoelt ghehadt hebbende, als ergens van eenige Vor-

stinne van haren staet ende Ouderdom te lesen is. Synde geen volle ses-en-dertigh Iaren in alles oud ghewerden. Waer van, als het de ghelegentheyd wilde lyden, noch vry wat te seggen souden vallen.

De laetste van dese Erf-vrouwen van ons Vader-landt, die ghy daer naest aende deur siet hangen, seyde hy, is *Vrouw Maria van Burgondien*, een eenigh kindt vanden stouten en strijdt-baeren *Hertogh Carel*, die Sone was vande gheene die, (als gheseyt is) *Vrouw Iacoba* niet alste veel gelijkx gedaen hadde, ende vande Switsers voor *Nanci* verslagen, en moedernaect in een bevrozen water-plas doodt gevonden wierdt. Sy hadde even nae haers Vaders nederlaghe, en droevigh om-komen, groote haeperinghe met die van *Gent*, die haer in haer Stad gelijk

als gevangen hielden, ende eenige van hare vertrouwde Raeden spytighlijck ghenoech het hoofd voor de voeten deden legghen. Haer meenende met bedwangh uyt te huwen aen den wreveligen *Hertogh Adolf van Gelder*, die sijn goeden ouden Vader *Aernout* by sijn leven uyt de stoel gheschopt, en vele moedtwils allent-halven aengherecht hadde. Doch eyndelijck aen Eerts-Hertogh *Maxmiliaen van Oosten-rijck* (wiens beeltenisse ghy met die Keyserlijcke tronie aen d'oversyde siet) ghetrouwt zijnde, ende haere swarigheden nu eenighsints beginnende te boven te komen, soo is sy, op seeckeren dach ter Iacht rydende, in 't jagen van 't paerdt gevallen, ende heeft haer aen die val so beseert gehadt, datse een ribbe in 't lijf ghebroocken hebbende, daer

al quynende deerlijck van ghesturven is. Ons Holland, onder haer bestier, dit onheyl mede weder-varen zijnde, dat het vergiftigh vyer van d'oude *Hoecksche* en *Cabbeljausche* eensydigheyden, langhe onder d'assche van quaedwilligheyd gesmoockt hebbende, weder vinnighlijck in open vlamme van Landt - verderffelijcke twee-spalt quam uyt te bersten. En 't gunt daer dese Nederlanden de meeste hope van voordeel en vorderinghe hadden uyt gheschept, te weten 't Huwelijck van haer Soon Eerts-Hertogh *Philips* met d'Erf-dochter van Spangjen, (waer door de Spaensche rycken als tot een Bruydt - gaef aende Neder - landen vervielen) niet veel beter als tot der selver uysterste verderf en onder-ganck is uytgevallen: en den armen Ingesete-

nen van dien, wel degelyck, in etter en bloed, ten nagelen is komen uyt te sweeren.

Terwijl *Eerriek* dit aldus vertelde, tot groot vergenoegen van syne gasten. soo wierd ondertusschen de tafel gedeckt, de glaesen voortgehaelt, de spyse aen-ghebracht, alles in soo goeden ordre, en met soo weynigh gewoels, als of het een voor-bedacht gastmael waer geweest. Gheen kleyn kenteecken vande gheschickte wellevtheyd van *Radegond*; die daer in ten vollen dede blijcken, dat het gheensins 't gheringhste deel van verstand in een vrouw te achten is, goed verstandt van 't huyshouden te hebben.

De taefel was rondt, en daer door bequaem om elck ander te sien, en wie men wilde aen te spreken. Het taefel-laken suyver-

lijk wit, en die witticheyt te sienlijker door op - gestroyde bloempjes. De hand-dwaelen fyn, en net ghevouwen: onderleyt elck met een lecker geraspt witte-broodt. De schotels niet veel, maer goed, en versien met wel - toebereyde spyse; en in 't midden van dien aengedischt een uytnemend groot Salms hoofd, smaeckelijck overspreyt met groene pietercely-bladekens, waer de wel-ghevoede neck meer dan een handt-breedt aen-gelaten zijnde, met sijn versche roodigheydt hongher soude verweckt hebben in die noyt gehongert en hadde. Maer boven al was aengenaem de soete en zedige maniere van doen van de geestighe *Radegond*, die duysenderley aerdige ontschuldighen wist by te brenghen, over 't gheen daer d'andere de schult, en sy het Lof

van verdiende. Dat oog, die hand, dat wesen, die woortjes, wat en vermochtense niet? terwijl sy, met een wonderlijke bevalligheydt, welvoegende beleeftheyt maecte d'Opper-Hofmeester van vriendelijck onthael: en met een gunstwinnende lach haer ghehouden toonde inde ghene die so hooghelijck aen haer ghehouden waren. Waer onder hem *Reynhert* wel voor een vande meeste reeckende. Die, 't sy by gheval, 't sy door een slach-voeghen van *Radegond*, nevens sijn so seer beminde *Rosemond* zijnde komen te sitten, haer alleen alle den danck van sijn gheluck toe-voeghde: en voor altijd een Autaer van onderdanige gediensstigheyt aen haere beleeftheydt in sijn hert op-rechte, over een weldaet daer sy moghelijck niet eens om ghedacht hadde. El-

lendighe staet vande arme minnaers, die alsoo haest als sy met dit schemer-glas gheblinthockt zijn, waen voor waerheydt, en droomen voor daeden aen-vaerden, treckende alles, met vreemde besluyt-redenen, oock buyten schijn van seeckerheyd, tot voordeel van haer voornemen.

Hy was een wijl tijds op-getoghen in 't besinnen van dit sijn on-verwacht geluck, als *Rosemond* hem, met een heel vriendelijck op-sicht, het hoofd van een gesoden snoeck voordiede, die blaeu van vel, en blanck van visch, met een dic-gewelde boter-en-azijn-soppe overgoten zijnde, een lekkerder tongh soude hebben kunnen verlocken dan de syne. en niet-te-min, ver-aest door het meer aenlockelyck voedsel van een so na-bygesetene schoonheyd, en soude hy

daer niet een mondt aen-gestecken hebben, hadde hy 't geen onverghevelijcke misdaed gheacht, yet on-geproeft te laten, dat hem vande handt van syn soete *Rosemondije* quam. Die hy danckbaerlyck kussende, by die ghelegentheydt een tijd langh inde syne ghesloten hieldt, en met een minnelyck drucken haer pogende te doen verstaen de binnenste verholentheden van syn verheughde ziel, ghevoelde door 't klemmend kleven van die sachte poeseligheydt, een sulck soet beweghen, dat hem dat bekruypende syne ghedachten, en syn ghedachten overmeesterende syn hert, hy buyten alle ghelatentheydt soude gheraeckt hebben, hadde hem op de selve stond niet gebracht gheweest een groot glas vol roode wyn, op de ghesontheydt vande

schoone *Rosemond*, in 't drincken waer van alle dese gedachten verdrenckende, Soo wierdt ondertusschen op-gedischt het naegherecht, bestaende in allerley smakelijk Ooft, dat in fijne porceleyne schotelen leggende, en met groene wyngaert-bladen bedeckt zynde, niet min 't gesicht gaende maecte, als de smaeck terghde. Onder 't eeten waer van, beginnende onderling te kouten vande veelderhande gheneughelijckheden die sy op dien geluckigen dagh genoten hadden, so eyndigde alles ten lesten in een behoorlijcke danckgevinge aende beleefde *Eerrijck*, en een volkomen erkenninge van verbintnisse aende bevallige *Radegond*; waer mede, nu over middernacht zijnde, sy van tafel opstonden. En nae datse *Eelaerd*, met *Rosemond*, en *Ermgaerd*, t'huys ge-

bracht hadden, elck sijns weeghs slapen gingen. Doch *Reynhert*, eer hy te deeg in 't slaep konde raecken, most noch dese klachte, die hy eenighe daghen te voren ghemaect hadde, in sijn bed eens lesen.

Minne-klachte.

*ACh! schoone Rosemond, die in u soete ooghen
By een ghehuysvest hebt de Min en 't mede-doogen.
En wedersijds het rijck soo aerdigh houd verdeelt,
Dat 't een de wonde maect, en 't ander weder heelt.
Kan 't zijn, helaes! kan 't zijn, dat daer de heldre straelen
Van u begaeft verstand u nergens laten dwaelen,
En schrander oordeel 't wit van saken soo besint,
Dat ghy alleen soud zijn ten mijnen aensien blind?*

*Dat voor u mijnen brandt sou blyven gantsch verholen?
 Dat mijne Min sou zijn als van u weghgescholen?
 En wat ick seg, of doe, dat ghy 't noch vat, noch siet?
 'k Gheloof al wat ghy wilt, maer dat gheloof ick niet.
 Ghy saeght, jae wis ghy saeght, doen eerst mijn lot my leyde
 Te Bruyloft nevens u, hoe door het oogh sich sprejde
 Mijn vreughde tot in 't hert, en dat ick, als een baeck
 Van volle vrolijckheydt, was yeder tot vermaeck.
 Niet dat de grage geur der op-gedischte spysen,
 Niet dat de Rijnsche vocht dees Vreugd deed in my rysen;
 Maer datter, soo my dacht, somwijl een lieve vonck
 Vloogh van u vriendlijck oogh, somwijl een lachje blonck,
 Somwijl, als ick u hand, u sachte hand, eens druckte,
 Mijn wensch, en mijne hoop', in blijdschap my verruckte.*

*Doch als daer nae den dagh, dien lieven dagh verscheen,
Dat ghy my toe-ganck gaeft by u te zijn alleen,
En ick daer door verlockt, mijn selven ginck verstouten,
Van vryer als ick plagh met u te derven kouten,
En u alsoo de vlam van mijn verburgen brandt
Ontdeckte, en mijn hert boot tot een onder-pand
Van on-vervalschte Min; ick weet, ghy most bespeuren,
Dat soo als ick u sach u hier in niet te steuren,
Maer met een vriendlijck oog u weyg'ren te bekleen,
En met een soete lach te segghen sachjes neen.
Ick naeuw mijns selven was, en ghy genoegh kost lesen,
Mijn wensch, mijn wil, mijn hoop', mijn blijdschap, in mijn wesen.
't Is waer ick bleef verstomt; of sprack ick, ick verviel;
Maer dit was selfs een blijck van mijn ontroerde ziel.*

*Wy gingen hand aen hand vast over ende weder,
Ons lipjes spraeckeloos, ons ooghjes echter reder
Om sonder spreecken te vertolcken ons gemoedt,
Dat somtijds door een kus wierdt in sijn vreughd gevoedt.
Maer als de nacht op 't lest niet leed dit te verlangen,
En ick u arm-ghespan had om mijn hals gehangen,
En op het aldersoetst mijn af-scheydt van u nam,
O Hemel; wat een nacht nae sulcken af-scheyt quam!
Ick sweer u Rosemond, mijn oogen noyt en sloten;
Mijn vreughd wies boven maet, en was niet te vergrooten;
Ick dacht, en weder-dacht, en 't dencken had geen endt,
Dat in een losse hoop mijn heyl had op-gepent.
Ick eyghende mijn dienst voor eeuwich aen u handen,
Ick vond mijn hooghste goed te sterven in u banden,*

*En wat ick had, of was, of immer werden mocht,
My 't minste van dees gunst in 't minst niet waerd en docht.
Dus malden ick vast heen, dus maelden mijne sinnen,
Gestelt op het geluck van onderling beminnen,
Van onderlinghe vreugd, van onderlinghe lust,
Van onderling besluyt tot onderlinge rust.
Maer ach! ach! wat is doch volkomen hier beneden?
De waen van hooghste heyl quam onheyl nae-getreden,
En doe ick dacht te zijn ten top van mijn geluck,
Vondt ick my op een bot on-luckigh van mijn stuck.
Want als, nae langh verwacht, de Son met syne straelen
Den aen-ghenamen dagh weer quam te voorschijn haelen;
En ick mijn soete Nymph (helaes! nu niet meer soet)
Bracht met een bly gelaet een heussche morgen-groet.*

*Vond ick haer oogh bewolckt, benevelt al haer wesen;
Een afkeer in haer doen, heel anders als voor desen,
En eer ick vraghen dorst, of yet wat weten mocht,
Trock sy haer van my af, ick socht, en wedersocht,
Al myne daeden deur, jae 't naeuwst' van mijn ghedachten,
Of ick dit had verdient; maer neen, met nae te trachten
En vond ick gheene schult, om in soo korten keer,
Van 't hooghste mijns gheluckx dus strackx te storten neer.
Ick wachte met gedult, en voede my met hopen,
Dat my het avondmael verleenen soud een open
Te weten watter school; doch als beleeftheyts wet
Haer, denck ick teghens danck, had aen mijn sijd geset,
En ick van veers bestond by teeckens te bevroeden,
Of haer oock ernst mocht zijn dees tweespalt der ghemoeden.*

*Wierd ick allenckkens wijs, met innerlijke smert,
Dat dienst, noch danck, en gold by een afkeerigh hert.
Sach ick haer vriend'lijck aen, zy sloegh naeuw op haer ooghen,
Die met gesocht belet sich daet'lijck elwaerts bogen.
Nam ick haer by de handt, dat was als met geweld.
Sprack ick haer aen, haer tael die wierd my toe-ghetelt,
Op 't sparigst datse kost, en stopte stracx mijn reden
Doch tegenspraecks ghebreck. Mijn sinnen dit noch leden
Op hoop van beterschap: en datmen licht verdraeght
Het leet 't gheen datmen lijdt van 't gunt so seer behaeght.
Maer als versmadingh sich by af-keer quam te voegen,
En als sy weyghrigh wiert my daer in te vernoegen,
Dat al de werelt uyt beleeftiheyte haer deed voor,
Doen sonck de moed my wegh, en raeckte buyten 't spoor.*

*Het licht trock inne-waerts uyt mijn beswalckte ooghen,
Mijn ziele die besweeck, en had niet meer 't vermogen,
Om selfs al veynsend sich te houden inde sleur
Die ons wel-levens Wet in 't alghemeen schrijft veur.
Door wanhoop wegh-geruckt, met weedom overgoten,
Bleef on-lust, en verdriet, soo in mijn borst besloten,
Dat my het hert verkromp, en bevend wierd ick bleeck,
Soo dat ick eer een block als levend mensch gheleeck.
De Nymphjes van haer buurt, haer Nichjes, haer gespelen,
Die saghen't, en 't kan zijn die kon mijn leedt vervelen,
Hoewel hun onbekent. De wreede maer alleen
Die daer van oorsaeck was gantsch on-gevoeligh scheen.
Die trock 't haer niet eens aen, die liet haer dove ooren
Het bidden en ghesmeeck haers droeven Minnaers hooren.*

*Die bleef al siende blind, of soose yet wat sach,
 Dat keerde sy tot spot, en aen-wasch van beklach.
 Iae selfs, sy vond een trek, by niemand te besteecken,
 Waer deur ick haer verloor, oock sonder haer te spreecken.
 Denckt Rosemondjtje, denckt, wat een verbolghen nacht
 Wierdt nae soo droeven dagh rampsaligh toe gebracht?
 Wat swermen van gepeyns my woelden door de sinnen?
 Hoe dat ick buldren most op mijn onluckigh minnen,
 Op u, en op mijn selfs? Ick sloegh op 't lest mijn hand;
 Nu moe, en af-ghemat, op 't waerde onder-pand
 Dat my hongh op de borst, daer voelden ick ontsteecken
 Een grimmigh-gram besluit, om dat uyt spijt te breecken,
 Te rucken van mijn hals, en sulcken dier vertoogh
 Te smijten van my af, te sling'ren uyt mijn oogh.*

*Maer als my quam te voor, wat poeselige leden,
Wat schoonen sachten arm dit snoer plag te bekleeden,
Ontviel my mijn gemoedt, en quaedtste dat ick dee,
Was met een lieve kus te wenschen weer om vree.
Te raecken soo in 't slaep, en door mijn droom te vinden
Dat of 't schoon anders scheen, ick u noch echter minden.
Iae dat ick aen mijn selfs vrywilligh gaf de schult
Van mijn vergeefs beklag, en vruchtloos ongedult.
Wel schoonste; ist u sin my dus ter proef te stellen?
En sou noch mijn geluck ten lesten overhellen?
Sal dienst behalen danck? en sal de soete Min
Tot uwe soete ziel noch eynd'lijck komen in?
Soo sweer ick by u selfs, en by u soete oogen,
Die ghy bewust zijt dat soo veel op my vermogen,*

*By uwen sachten arm, en by het poesligh rond,
Dat u, op 't onversienst verrascht, so aerdigh stond,
Dat ick my, en het mijn, aen u wil overgeven,
Aen u besteden wil de diensten van mijn leven,
Te vinden al mijn vreughdt als ick u sie te vreen,
Te draghen u verdriet gheduldigh in 't ghemeen,
Te houden u mijn lust, mijn rust, mijn vergenoegen,
Daer ick my, en mijn doen, wil t'eenemael nae voeghen,
Kort om, indien 't soo valt, ick hier rondt uyt beken,
Dat ghy my waardigh maectt 't geen ick niet waardigh ben.*

Liefde levens lust.